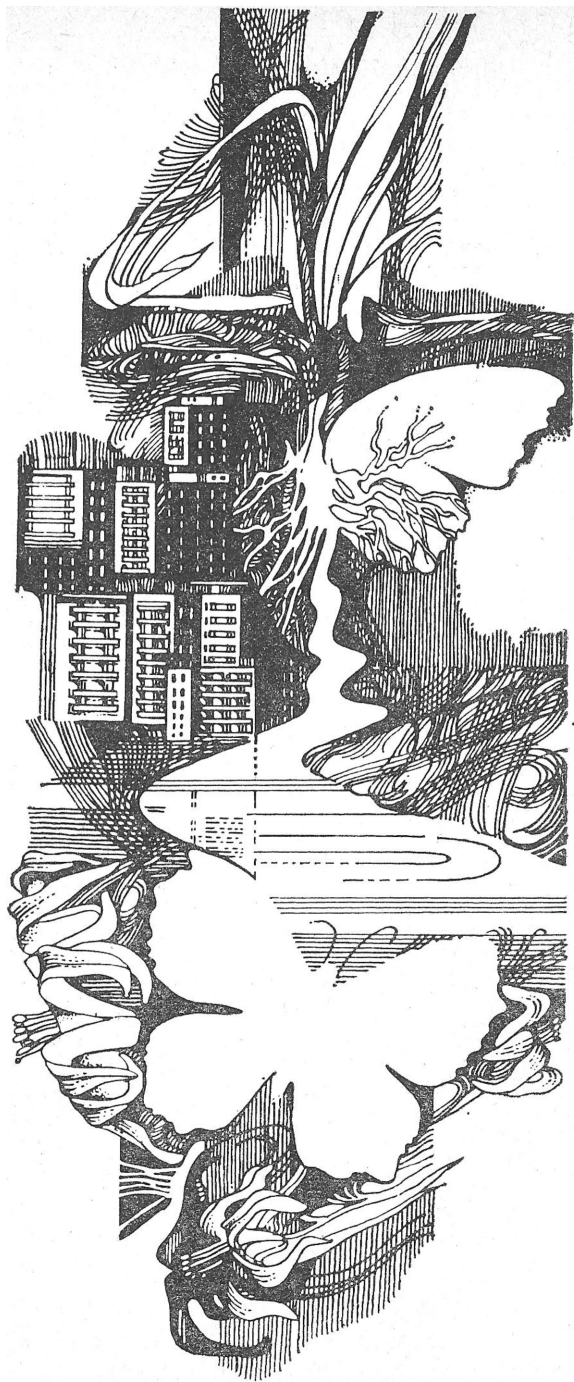

ВІТАЛІЙ КОРОТИЧ

ЩОДЕННИК

821/477/06
К 68

ВІТАЛІЙ КОРОТИЧ

ЩОДЕННИК

поезії

41338 а/б

КРИВОРІЗЬКА
МІСЬКА ЦЕНТРАЛІЗОВАНА
БІБЛІОТЕЧНА СИСТЕМА

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»
1986

У2
К68

В книгу избранных произведений известного украинского советского поэта, лауреата Государственной премии СССР и Государственной премии Украинской ССР имени Т. Г. Шевченко вошли стихотворения и поэмы из его оригинальных сборников, пользующихся широкой популярностью среди молодых читателей.

Передмова *Павла Мовчана*

ВІДКРИТИЙ ГОЛОС

Це дійсно було недавно. Очевидно, все яскраве, несподіване, вражаюче — в нашій пам'яті завжди попереду, бо воно витісняє учорашнє, незначуще, узвичаєне, буденне, що нам завжди зрозуміліше, доступне... Дебюти 60-х... Хто їх не пам'ятає? Одних поціновувачів поезії вони налякали, інших — порадували. Байдужих не було. Вінграновський, Коротич, Драч. В такій послідовності відбулися їхні дебюти... Це ключові імена, імена, що стали знаками часу.

Мені не треба ані напружувати пам'яті, ані вдаватись до архівної підшивки «Літературної газети», аби викликати з чвертьвікової минувшини обличчя мого ровесника, — так, ровесника, адже з віком час ніби вирівнюється, і три відокремлюючі роки — малозначуща відстань в біографії. Обличчя запам'яталося, й навіть якби не випало з цією людиною зустрічатися, то воно б не примулилося, бо вельми енергійне, романтичне, вольове, спортивне, без жодної заданості на позу, на гру. І такі ж вірші, про які можна було сказати одним словом: натуральні. Без парубочої хизуватості, якою грішили інші поети, без надмірної масштабності, хоча й не без належної на той час завищеної категоричності. В тій пам'ятній сторінці був весь художньо-тематичний спектр поезики, який буде розвиватися по висхідній, розширюючись, як дим від багаття, але в основі своїй буде незмінним, зігрітим вогнем, пристрасною, стримуваною і проконтрольованою далекоглядним розумом. Вже тоді було сформульоване творче кредо, якого поет буде дотримуватись неухильно, кредо, в якому слово «натхнення» замінено «роботою»:

І не треба топити
Думок у словес воді,
І герої не всюди є красивими
Та плечистими.
Я — за чисте мистецтво,
А мистецтво чисте тоді,
Коли роблять його
І руками, й думками чистими.

Ми чуємо далеке відлуння в цих рядках поезії В. Маяковського, бачимо пряме його цитування, але не можемо не зауважити зрілості мислення і ємкості формулювання. Мине небагато часу, якийсь там рік, і поет, відчуваючи неповноту формули, додасть те, чого бракувало попередній сентенції, — вразливість:

Музиці тій не малят колисати —
Землю вона трясє.
Вірші такі б колись написати.
І все.

Словом, програма з певними уточненнями була виголошена ще на початку творчого шляху. Залишалося одне: реалізувати її. Чи ж вдалося? Ось перед читачем доробок поета, чие ім'я посіло в нашій свідомості своє чільне місце: Віталій Коротич. Так, воно прописано і в свідомості, і на скрижалях нашої словесності. Читач може сам пересвідчитись, чи вдалося поетові реалізувати себе, а чи ж це була лише декларація, хоч і вельми красива? Мене тоді вразила не гучність слів, а їх щільність. З часою відстані я тепер бачу те, чого тоді не помічав: закличність не трибунна, а слово, звернене до конкретного співрозмовника, що ґрунтувалося на довірливій інтонації. Магія слова — не в шалі чи навіженості, а в прямій заадресованості до мене. А ще бачу те, що тільки і можна бачити з певної відстані: це — вірші-згустки, в яких закодована уся нинішня творчість В. Коротича, та і не тільки його, а й поетів молодшого покоління. Згадаймо «Триптих пам'яті Т. Г. Шевченка». Це — вірш-імпульс для цілої сучасної поетичної шевченкіани. Це своєрідна точка опертя; важіль збільшуватиметься, тягар зростатиме, проте є міцне підґрунття і нога не сповзе, рука не підломиться, хоч якої б ноші собі не було б завдано на плечі. Треба було його знайти. І поет не схибив. Шевченко — фундамент, Шевченко — камертон усієї нашої словесності. І яку треба було мати зухвалість, аби виголосити таке:

— Я — Шевченко.
Я вмер.

Або:

— Я — поет.
Я — Шевченко.

Двадцять п'ять років тому це пролунало як блюзнірство. Тепер же ми розуміємо, що поет не ідентифікує себе з нашим деміургом. А тоді дехто сприйняв ці слова як відверте ототожнення, як зазіхання на велич Т. Г. Шевченка. Поверхове прочитання. Суть триптиха в іншому:

Перевтілення душ,
Перевтілення віршів та духу,
Атрибути поетики,
Вічна реальність її.
Пісня стіни зламає,
Здолає катівень задуху
І воскресне...

Слово — вічне, слово — невмируще, слово — найчинніше, найдійовіше з усіх сил земних, але якщо воно не «збронзовіло», не стало формальним, риторичним, а є енергоносним, больовим.

Дебют Віталія Коротича відбувся в атмосфері загального піднесення, пошуків та змагань, і він з самого початку вносить в українську поезію особливу ноту, свіжість якої була зауважена відразу. І дивна річ, ми зараз бачимо, що в тому дебюті, як в ембріоні, уся наступна творчість В. Коротича. Коротича-поета, Коротича-публіциста, Коротича-прозаїка, Коротича-нарисовця, Коротича-перекладача... В його творчих устремліннях, які він виражає різними засобами, ми виявляємо цілковиту єдність думок та почуттів, цілісність бачення, що надає творчості його особливий тембр і дозволяє нам говорити про особливий стан духу та

власний стиль, властивий саме йому, говорити про послідовність і цілісність самореалізації.

Але в почині було поетичне слово, яке було далеке від надмірної ліричної розхлюпаності та кучерявості, а тяжіло до суворості, стриманості, заземленої геометричності.

Його вигадливі стилістичні фігури опиралися на предметні образи, афористична стислість висловів поєднувалась із піднесеними деклараціями, сувора графічність плаката оздоблювалась розлогими метафорами. При цьому жодного зумисного згущення фарб, жодних зумисних темнот. Відсутні й ускладнені метафори, віддалені асоціації та багатоступеневі еліпси. Слово його позначене рівною природною інтонацією, без зайвої патетики, але гучне, розраховане і на смислову аргументацію, і на емоційну переконливість. В такому контексті оживають слова «високі», стерті, бо поєднуються з іншими «буденними» вольовою інтонацією.

Інтонація у В. Коротича дуже багато важить, вона побудована на перепадах змістів, емоцій, висновків. Співрозмовник покликаний не співпереживати, а співрозуміти, як глядач у брехтівському театрі. Стежити за інтонацією його — значить вловлювати багатозначність натяків, змістовність пауз, енергійність жестів.

В. Коротич — мораліст суспільної ясності, якому не властиві коливання чи сумніви щодо обстоюваного. Він із загостреним високим почуттям відповідальності. Його поетична розповідь завжди ніби імпровізована, але насправді заздалегідь обмислена, бо завжди переконлива, аргументована, часто приперчена відповідною долею сарказму, іронії. Пригадаймо хоча б його вірш «Славослів'я», що не втратив за давністю літ своєї ідучості, своєї інвективності, адже в ньому йдеться не про біжуче, а про завждешне, про людські властивості, які навіть важко скласифікувати як недоліки: про мовчазність, завбачливість, стриманість. Але за певних ситуацій ці властивості стають навіть не недоліками, а злом. Мовчазний промовчить саме тоді, коли слід говорити, завбачливий обаченько усунеться від своєї участі в потрібній справі, а стриманий поступиться місцем і словом перед можливо-владцями.

Через те так іронічно-вбивчо звучить його хвала, його «вічна слава» тим «доброчинцям», хто неухильно дотримується принципу — ніде ніколи не бути першим ні в чому: «Слава тим, що мовчать!», «Слава усім «пророкам», «Слава тим, що сміються останніми!»...

Соціальна загостреність, наступальність, подеколи відверта публіцистичність визначають і манеру письма, що йде аж до нехтування атмосферою вірша, геть аж до варіативної антиформи, де єдиним сталим елементом залишається образ самого поета, несхибного в своєму протистоянні недоскопшеності людській.

В цьому плані поезія Віталія Коротича є етапами довгого шляху, де не було ефектних злетів чи несподіваних падінь, проте чітко вирізняються опановані проміжки, які видимі були ще на початку його творчого поступу. Треба відзначити, що ця передбаченість зумовлена його циклічністю, симфонізмом поетики. Можна б сказати, що його поетичний шлях — по обр'ю, тобто замкнутий, хоча і широкий, життєрадісний, мажорний. Поет піднімає і скромні теми, і, одухотворюючи й розробляючи великі, «космічні» теми, надає їм інтимного, теплого звучання.

Повільно обертається земля,
Проносючи мене крізь небосхили.
І місяць розхвильований дрижить,
І сосна нахилил тремтячу руку...
Я вчуся жить.

«Я вчуся жить» — цей вигук радісно пролунав двадцять років тому, коли поет проходив науку і в траві, і в самого себе, і в сонячного променя. Сьогодні б поет цього не повторив, бо він сам уже виступає в ролі навчителя, адже він опанував науку «перевтілення», визначив усі свої «можливості», пізнав усі «закономірності». Привселюдне учнівство В. Коротича хоча було й недовгим, але змістовним, бо його вчителями були і Шевченко, і Франко, і Шекспір, і Леся Українка, і Коцюбинський... Цей перелік імен неповний. І вірші-персоналії — то не просто вірші-присвяти, а вірші, в яких осмислюються великі духовні надбання, духовні цінності. І про найскладніші філософські поняття поет говорить невимушеним тоном, голосом довірливим, а що найважливіше — стисло, емко. Тут ми маємо справу з граничною динамікою думки і слова, коли в мале увібгується велике. Тому лексика його завжди похватна, першого ряду, не вишукана. Це як у запалі суперечки — не до красивостей, не до словесних оздоб. Головне — аргументація, логічність, доказовість. Через те і дійсний зміст поезій В. Коротича значно глибший і ширший. Потрібно тільки відірватись від позірної конкретики. Зміст той обіймає велику кількість подібних ситуацій та явищ, йому знаходяться завжди аналоги. Це свідчить про значну енергетику слова поета. Це зумовлено певною мірою, і концентричністю його руху, руху відносно свого центру, духовної осі: гостро актуальної суспільної проблематики. Все підпорядковується художній істині. Все обертається навколо моральних якостей людини, суспільної її значимості. Тому не до вишуканості, тому прямих понятійна лексика, тому парадокси, логізми, риторика. Духовний максималізм та загострене почуття обов'язку, гранична наповненість життя, тобто кожної прожитої хвили, далекі від філософської споглядальності. Через те навіть лірика природи у В. Коротича стає екологічною.

Ясна річ, далеко не всім подобається така заданість на гостроактуальність, на відверту публіцистичність, як і деяка штучність прийомів, і брак в окремих циклах віршів безпосередності ліричного переживання. Та будь-які однобічні погляди на поезію — це звуження її спектра. Тим паче що поетика самого В. Коротича різнопланова, різноплощинна і твори його постають з внутрішньої необхідності, а не з бажання подивувати чи поратувати читача.

При всій незмінності художнього ядра в творчості В. Коротича читач має можливість простежити еволюцію художнього світогляду поета, помітити, як прямі поетичні декларації поступилися місцем медитації, як концентруються образні символи, як вони, переходячи із збірки до збірки, розширюють коло своїх семантичних значень. Перші три поетичні книжки «Золоті руки», «Запах неба» та «Вулиця волошок», що вийшли з інтервалом у рік (1961—1963), стали серцевинними в творчості поета, бо визначили провідні його мотиви та всю наступну проблематику. В наступних збірках «Течія» (1965), «Поезії» (1967), «Можливості» (1970), «Щоденник» (1973), «Закон землі» (1975), «Гідність» (1977) та ін.

помітно, як він позбувається раціоналістичної прямолінійності, високої риторики... Погляд стає зосередженішим, фарби гущішими, чіткішими, деталі зримішими, інтонація — стриманішою, а думки поглиблюються, ритмомелодичний малюнок урізноманітнюється, симетричнішає; інтонаційні періоди вирівнюються в катени.

А сосни не пізнали мене. В них
Долоні ворухнулись волохато,
Та в шепотах правічних і сумних
Я не зумів ім'я своє пізнати.
І море не пізнало мене. Вщух
Гаркавий грім — у кригу хвилі скуто.
Та в сплесках, що торкнули мені слух,
Я не зумів ім'я своє дочути.

Поет з часом ніби усамітнюється, аби з'ясувати щось важливе для самого себе, аби вимовити сокровенне не вголос, а майже пошепки. Вірші-роздуми вимагають неквапливості тону: сповідальність не терпить гучності. Це стремління до опанування себе та самовираження ніби звужує його, а насправді поглиблює. Хоча там, де поет не зв'язував себе ані римою, ані ритмом, він в широму, теплому вірші вражав читача своєю незмінною вірністю плінності життя, але життя на людях, життя людини міської, для якої тиша існує в заповідних островних зонах, а слух постійно бомбардується різноманітними звуками, гомоном міста. Чи не цим обумовлений верлібр В. Коротича? Верлібр, який не вивільняє його від роботи над формою, а навпаки, вимагає ще більшої внутрішньої дисципліни, ще значнішої наполегливості в пошуках слів «достеменних». Взагалі, урбаніка тяжіє до незалежності від канонів та традиції, що в свою чергу вимагає додаткової енергії для витворення нових форм.

Коротич є речником міської культури, тому навіть дивує свідоме його навертання до фольклорних джерел. Це своєрідні пошуки своїх духовних первнів. Цією фольклоризацією він збагатив свою палітру: тепер його амплітуда збільшилась від сарказму до ніжності, від сухуватого вірша до іскристого, від описовості до концептуальності. При всьому тому він різноманітний і зберігає непідробну неповторність. Його ліричні силіогізми бувають несподіваними, через те і цікавими. В. Коротич ніби зумисне невиситимо культивує дієслово, випуклюючи його, виокремлюючи, не соромлячись виносити його на кінець рядків: «читала — чекала», «сотала — гортала», «стою — п'ю». Це своєрідні смислові точки опертя. Я не кажу — рими, а саме — опертя. І дієслово не видається таким самітним в тканині вірша, бо в нього інша функція: поет демонстративно його виставляє, наголошуючи на тому, що саме воно — чинне.

В. Коротич — поет монологу, що може перебиватися цитатами, телеграмами, прозовими викладками, документами. Коротич як ніхто в українській поезії знає можливості і достоїнства білого вірша, цінує його ощадність.

Вірші В. Коротича є наслідком своєрідного бачення різних планів та часових площин, баченням, несумісним із механічним монтуванням. З тих різних планів виникає єдність таких значних творів, як «Ленін. Том 54» або «Безперервна, безкінечна борозна»... Ефект їх незвичайний. В. Коротич занурений не в минуле, а поширений на усю часову бистринь. Тут поет досягає неповтор-

ного синтезу різних жанрових елементів, вибудовуючи з окремих осколків, уривків, фрагментів незвичайну споруду, де слова, вступаючи в таємничий зв'язок між собою, створюють нову художню модель.

В. Коротичу не загрожує небезпека ліричних штампів, що перетворюють художні символи в банальщину, а поетичний жест — в хизування: він уміє так розташовувати різні тематичні шари, що внутрішній голос лунає правдиво, переконливо, а розірваність поетичного монологу сприймається як особлива схвильованість.

Можливості поезії, її права, як відомо, безмежні. І поет може уявляти себе ким завгодно, може перевтілюватись в будь-кого, але придумати самого себе неможливо. Тому головним героєм віршів В. Коротича є він сам. І він не соромиться себе, ані своїх помислів, ані своїх почуттів. А непідробність та відвертість — ознаки не лише мужності, а й справжності, якої так часто нам бракує. І поезія В. Коротича навчає нас цій справжності.

Пригадується, як у квартирі Назима Хікмета по вулиці Піщаній в Москві зайшла мова про В. Коротича. Хікмет сидів у кріслі і позував для художника. Він був непосидючим, імпульсивним і весь час крутив головою, поривався встати, що явно дратувало художника.

— Коротич — це цікаво, — сказав він. — Це коли бачиш предмет так, а в тебе уже зір мінусовий. А тоді ти одягаєш окуляри...

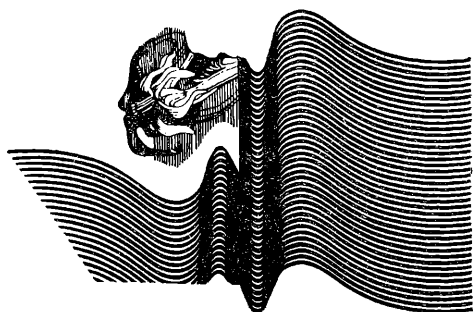
Хікмет схопив свої окуляри і подав мені. Та спохватився:

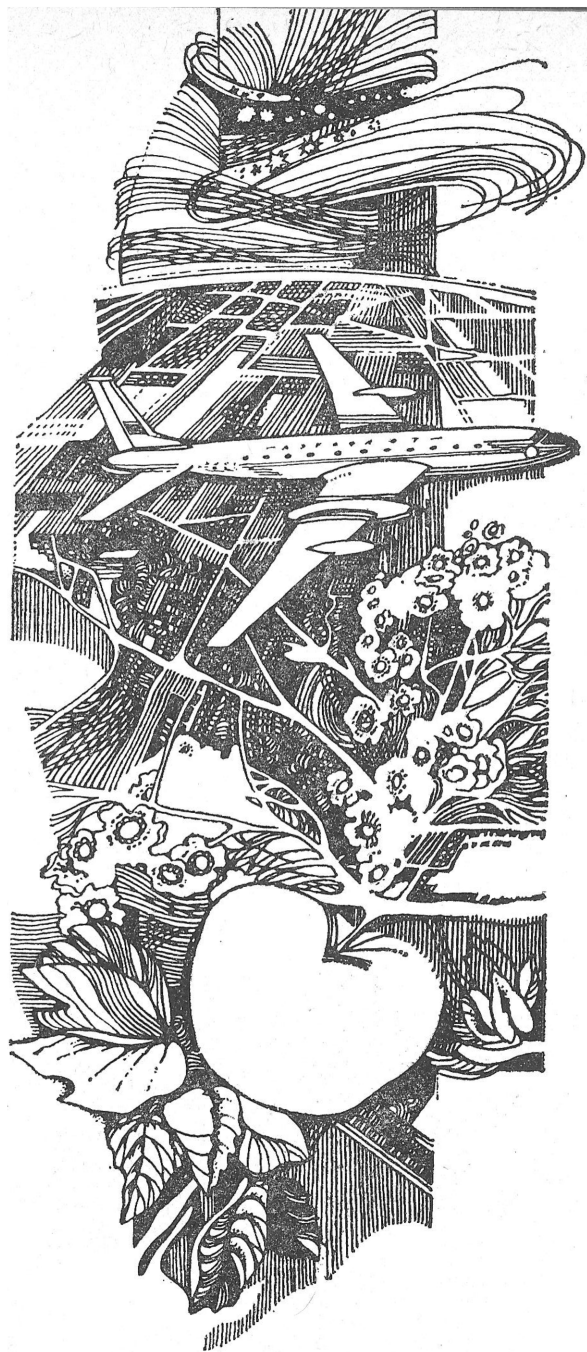
— Вони тобі не потрібні. Це оптика для таких, як я, — засміявся він. — Коротич — оптика. Зрозумів?

Зрозумів я це значно пізніше, коли прочитав уже не одну збірку поета, не одну його повість. Зрозумів, що він заактуалізував не одну «парадну» тему, привів у рух масу, здавалося б, уже здевальвованих слів. Зрозумів і те, що сама мова творить поета, і чим більша сила докладається поетом до матеріалу, тим чіткішою буває ліпка образу самого поета — вольового, цілеспрямованого, енергійного, — своєрідна зворотна реакція. Зрозумів і те, що поетична мова ніби програмує на десятки літ наперед творче майбутнє поета, вона передбачає, формує, виголошує вирок і виправдовує. В цьому розумінні поетичний доробок В. Коротича є і його програмою, і його виправданням, бо про світ він говорить відкритим голосом.

Павло МОВЧАН.

ПОЕЗІЇ

Поети!
Вчіть планету доброти —
Вона давно вже миру й ласки прагне.
В народів і серця, і губи спраглі
Чекають слів, що мудрі та святі.
Двадцятий вік крізь час тривожно лине.
Криваво виснуть в просторі світи.
І люди, розгинаючи коліна,
Благають трохи миру й доброти.
Прохають у людей, а не в ікони.
В сучасників...
Ви чуєте, здаля
У кожен дім з плачем приходять Конго,
Розстріляна й запродана земля.
О, дайте людям трохи-трохи ласки.
Світ — не катівня.
Світ наш — не тюрма.
Печать спада на плечі, наче ласо,
І зашморгами душі обійма.
Ви чуєте!
Ми хочемо радіти...
Крізь плетиво задимлених років
Бредуть в двадцятий вік серйозні діти —
Вже сиві діти страчених батьків.
Моя плането, вічно ти в борні.
У тебе в сірих шрамах дужі руки.
Тобі нелегко...
Земле, дай мені
Свій талісман, свій засіб проти муки.
Не відаєш...
Я знаю, що бої
За волю треба ще вести роками.
Та в битві за любов не вбий її
Жорстокими немудрими руками.
Плането, ран кривавих не ятри.
Над згарищами стало вже світання.
Слів, що прості й високі, мов кохання
Земля чекає.
Вчіть її, майстри!

ХЛІБ

Ясноокі хлопчиська,
Вам легко усе далось!
Вам на цілому світі
Здається усе ясным.
Білі руки у вас,
І красиве м'яке волосся,
І дитячі-дитячі,
Волохаті, плюшеві сні.
Ви засвоїли зразу:
Що масло — це так і треба,
Те, що м'якуші хліба
Віддавати слід голубам.
Ви ніколи не бачили
В білих шрапнелях неба,
І земля не ховала вас,
Від осколків ряба...
Дай вам боже здоров'я!
Нехай вам завжди здається,
Що в безхмарному світі
Живете й працюєте ви.
Вам не треба знати,
Як тонесенький пульс б'ється
У дитячій долоні,
Що затиснула хліб черствий.

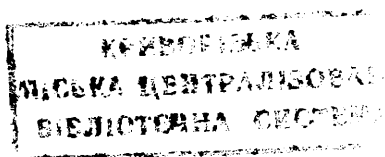
ГІСТЬ

Вечір. Знову мені охота
У рудій вечоровій млі
Скам'янілі дзеркала фото
Розкладать на своїм столі.
Біографії тихі свідки...
Ось обличчя — бліде, смішне.
Звідки, хлопче, прийшов ти,
звідки?

Чи пізнав би тепер мене?!
Я змінився! Так, так — ти правий.
Ти на висівках зміг рости.
Окупація... кляті справи...
Я забув — пам'ятаєш ти.
Сіре крісло. Екран на стінці.
Світла білого тьмяна гра.
Залишалися наодинці
Ти, фотограф і апарат.
І машини йшли за стіною
На війну та назад — з війни.
Ти тоді ще не був мною,
Мій вухатий, смішний двійник.
Ти вивчав руїн катакомби
Та із бляхи робив ножі,
І на тебе скидали бомби
Самольоти свої й чужі.
Чорні пні — недогарки саду —
То твій парк, ти гуляв по нім.
...Я складаю назад в шухляду
Давні фото, далекі дні.
Скільки літ пролягло між нами!
Катастрофи змели світи.
Ми стрічаємось тільки снами,
Коли в гості приходиш ти.
Для мовчання зібравши сили,
Я дивлюся, як ти, малюк,
Одягаєш халат мій білий,
Той халат, що я так люблю.
Ти кусаєш в задумі губи.
Гучно в темряві серце б'є.
...Ти ніяк не повіриш, любий,
Що цей лікар — то ти і є.

* * *

Повідай-но, трава,
Як ти приходиш в світ —
Вриваєшся в густе нічне повітря.
Повідай про народження повір'я
І про червоний
Папороті цвіт.
Повідай зміст
Твоїх чудесних слів,
Смисл дивних чар,
Таємність сил, що маєш.
Ти на ножах зелених підіймаєш
Густий бетон,
Який тебе залив.
Проходиш крізь асфальт —
Струнка, жива.
Ти все знесеш —
І спеку, й шал морозу.
...Так пророста поезія крізь прозу.
Скажи мені
Закон життя, трава!

КІНО

Люди вмирають знову — увосьме, вдесяте, всоте —
На сріблястім світнім екрані немає ні краплі крові,
Але — у просторій залі спробуйте зручно сісти,
Коли перед очима в минулих боїв реві
Знову танки воскресли, вулиці всі розпались,
Знову ховає в попелі місяць лице бліде.
І чоловік, що давно вже на світі один як палець,
Дивиться на друзів, які вже й не знати де.
...Весна за вікном, а в залі снаряди падають з виском,
З екрана залізо котиться на блискучий паркет долівок.
Летять бджоли на свічку, що пахне горілим воском,
Пожежею в мертвім вулику і димом давніх домівок

ЧАС

Американський льотчик Клод Ізерлі, що скинув першу атомну бомбу на Хіросіму, збожеволів

Небо зорями блимає, як вранішні трави росами,
У годинниках стукають потомлені ковалі.
Між землею та небом долоні біло випростує
Божевільний капітан Ізерлі.
Переплутано все —
Дивний спомин з буденним маренням,
І кричить у скронях давно почута тривога.
Пропливають діти над ним
Білими хмарами,
Попелом сірим міста спадають на нього.
Починається знову війна.
Брутальна руїна
Чорним пилом паде йому на сірі погони.
Капітана приймає до себе дивна країна,
Трикімнатна країна, заперта на всі прогони.
Трикімнатна країна, обмита радіохвилями,
Де зеленою скелею стоїть екран телевізора.
Трикімнатна країна, знайома із божевіллями,
Знаййома із сумами, які нехтують візами.
В капітана погана пам'ять — він усе пам'ятає.
...Важко дихають згарища,
В котрих камені не послули.
Трикімнатна країна догори паркетом злітає,
На екрані стелі проходить фільм про минуле.
І ніщо не кінчається. Нічому нема початку,
І герої нації прямують до божевільні.
І не в змозі ніхто
Стерти з душ хоч одну печатку:
Від присяги — не вільні,
Від совісті — теж не вільні.
Зобов'язані нищити, а марять — архітектурою.
У казарми поселені, проєктують ферми із віллами.
...Розрахунки життєві ведуться тільки натурою:
Орденами — з присягою,
Із совістю — божевіллями.
І ніщо не кінчається, і нічого ще не пробачено.
Ізерлі всього світу — скільки їх?!

Я не знаю...
Хто вони?..
Закатованих часом, вас кличе час на побачення.
Трикімнатних країн кордони гудуть схвильовано.
І заплакані вікна розчепірюють білі рами,
Але скло не стримує крику, що виник з тиші.
Цілоденно, щоденно відбуваються в світі драми.
Ізерлі?
Не лише...
Це все набагато страшніше.

ТИША

Мені оповідали, як фашисти розстріляли
на Вінничині групу глухонімих

Ім він казав: «Вже зимно, і не буде
Зігріто вас цим попелом сухим.
З померлих сіл на схід відходять люди,
На мертвих клунях світяться дахи.
Сьогодні дуже тихо по Європі —
Новітній час над пусткою заднів.
І котиться шляхами сірий попіл —
Холодні рештки вигаслих вогнів.
Замерзнете. Ви помрете без ватри
У цім селі, де час закам'янів,
На вулиці, де нині, окрім вітру,
Ніхто вже не марнує власних днів.
В птахів у леті обмерзають крила,
В зірок вогню ні крихітки нема.
Вже ваша Україна погоріла,
І висохла, і вимерзла, німа.
За що б'єтесь? Нові мертвотні зливи
Впадуть на вас, і я їх не спиню.
Де ви ховались? Де, скажіть, жили ви?
Чий ви, дивні люди без вогню?
Ще маєте хвилину. Відкажіть-но.
Ви мовчите, як спалена земля.
Я дам вогню вам, дам окраєць житній
І дозвіл дам, щоб вийти звідсіля».
Вони мовчали. Сніг ліпив сивини
На чорні їхні з полиском чуби.
І сірий вітер голосом совиным
Вигукував шорсткі слова журби.

Ні вогника — куди не подивиться,—
Пливуть сніги у звихрену погонь...

«Замерзли? — офіцер підвів правицю.—
Погрійтеся! — І видихнув: — Вогонь!»

ПОВЕРНЕННЯ ДО СПОМИНІВ

Цим віршем я міг би відкривати будь-
яку зі своїх книг, бо врешті то вічна
тема — про горіння поетів — солодке го-
ріння, з якого єдино може постати
мистецтво

І знову починається...
Не знаю,
Чому — немов на крилах — на літах
Із хмар прадавній спомин виринає,
Мов чорноперий вигаданий птах.
Над пусткою сумних аудиторій,
Де тиша носить теплі кунтуші,
Істерика усіх моїх історій
Голосить щохвилино у душі.
О лекції років!
Солоні кпини
Приймає у ество своє душа.
І нагаями падають на спину
Ті спомини, що час їх полиша.
Хай буде так!
Незхмареною синню
Не може виднокруг залитись весь,
Хай витрусуть із мене потрясіння
Весь порох самовпевнених словес.
Дитячі горни, юності горнила,
Горнята, днями виповнені вщерть...
О, як ти часто, душе моя, снила
Про спомини, що переможуть смерть!
Я проростаю з пам'яті своєї,
Як дерево зростає з глибини.
І десь внизу, у забуттевім глеї,
Лишаються мої дитячі сни.
Я все расту, мов дерево у полі.
Я все расту, мов ранок із п'ятьми,
І чую, як на теплий спис тополі
Лягає хмара білими грудьми.
Печалі розпадаються, безсилі,

І сили додають круті стежки.
Так дерево зростає на могилі,
Проходячи корінням крізь кістки.

РЯДКИ

«Всі повинні знову відкривати власне серце,
і не лише тоді, коли воно починає боліти».

Е. Хемінгуей

Ненаписані вірші мої, як птахи, що не вміють літати,
Десь живуть непомітно для мене, тихі, мов непрожиті роки.
Мовте: чом не літаєте ви — замалі, чи вам крила обтято?
Ну, скажіть, де сьогодні були ви, не написані мною рядки?
Букварі моїх споминів,— де розтрусив я всі літери ваші?
Повертаймо усе до початку!..

Та з димів не відродиться ліс.

О слова, що живуть в олівцях,— ви навечно мої найновіші,
Ненаписані вірші мої — наче біль затамованих сліз.
Як відлуння, приходите ви, обпікаєте гостро, мов сором.
Луни з днів, що, здається, минули,

знову котяться в душі мені.

Ненароджені діти мої, крики в пельках похованих сурм,—
Живете ви, мов завтрашній вибух, мов затаєні в надрах вогні,
І коли назбирається вас, гомінких, однокрилих, безкрилих,
Очі й вуха закривши руками, огинаються ваші творці.
О, скількох вже спотворили

ви і скількох ви поетів створили,

Не отесані річкою часу, гостробокі мої кремінці!
Я вогонь добуваю із вас. І, стикаючи слово зі словом,
Споглядаю, як час висіка перші іскри — сивини зі скронь.
Бо при всій тимчасовості нас справжній вірш

не стає тимчасовим.

Бо поезія — вічний підпал то,

вічний крик про цілющий вогонь.

Я шукаю забуті слова — це найважче і це найстрашніше.
Я шукаю тамовані вірші, наче перстень в липневій траві.
Я відшукую в ночі вогонь — і слова воскресають із тиші,
Бо слова і вогні не вмирають, доки люди на світі живі.

ДЗЕРКАЛО

Я — дзеркало.
Я акумулюю мовчання.
У мене є тільки очі.
Я люблю думати.
Я дзенькаю ночами
Та прокидаюся від дзенькання
Опівночі.
Навколо мене по чорній кімнаті
Ходять місячні нитки
І коти чотириногі, мов крісла.
Суцільні очі мої починають нити,
Починають боліти різко,
Я — акумулятор спогадів.
Я нічого не чую
і не вмю ходити.
Але в мене є очі —
найбільші в світі,—
Я все бачу:
Я бачу, як стають дорослими діти.
Я простежую долю людську
І долю собачу.
Я — дзеркало.
Переді мною голяться.
Шарудять новими одежами.
Я можу бачити
Навіть найцнотливіших — голими.
Я бачу, як примірюють ордени,
Ще не одержані,
Не знаю,
як ви оцінюєте свої подоби.
Я — глухе.
Я не чую нічого.
Я знаю,
що інколи вам не до вподоби
Моя робота.
Тільки не сердьтеся заради бога.
Я завжди чесне.
Навіть коли ви мене вбираєте
В золоті рами,
Коли ви мене багатством багетів душите,

Я залишаюся брамою,
Крізь яку ви проходите
у власні душі.

Любіть мене!
Я без ніг та без вух.
Я — суцільні великі очі.
Я — дзеркало.
Я прокидаюся опівночі
І дзенькаю, дзенькаю.
А потім гримлю величезним дзвоном
У голові вашій.
І ви свої вчинки
у тривожному сні важите,
І ви з себе вдекоровані тоги
зриваєте,

А крім того,
Ви мене — розбиваєте,
Коли вам нестерпно вже
Бачити правду,
Пекучу, полум'я наче.
Що ж, справи без мене справте.
Тільки на вас чатують невдачі,
Бо хтось повинен бути
з великими очима,
У яких відбивається цілий світ,
Що був і що буде.
Я — дзеркало.
Я не даю нічого забути.
Я — геніальний винахід ваш,
Люди!

ВЕЧІРНЄ

I

Вже сонце нанизалось на шпилі,
І плаче електричка від втоми.
За дві години
Місяць на землі
Підводитиме маревні хорони.
Час роздумів...
Коли вмирає день,
Щоб знову народитися назавтра,
Ліс, в чорне пофарбований,
Бреде
Мені назустріч
Темним бронтозавром.
Кричать птахи, невидимі мені,
Що крилами заплутались в березах,
А я нотую звершення та дні
І важу їх на совісті терезах.
То найстрашніший суд —
наш власний суд,
Де присуди суворі й остаточні.
Де вироки з собою не несуть
Можливостей для виправдань преточних.
Той суд, в якому судді ми й кати,
В якому — хай то нам незручно дуже —
Ми власних вчинків гострії кути
Не змінюємо на безпечні дуги.
Сідає сонце...
Вечір простеля
Під ліхтарями кола світлі біло.
Повільно обертається земля,
Проносючи мене крізь небосхили.
І місяць розхвильований дрижить,
І нахиля сосна тремтячу руку...
Я вчуся жить.
Я нині вчуся жить,
Приходячи до себе у науку.
Приходячи в науку до трави,
До променів,
пророслих в тіло ночі...
До місяця...
Скажіть мені, а ви
Хоч раз собі дивилися у очі?

II

Як ти, совісте, вмієш боліти!
Чом не чуєш, як просять: «Полиш...»
Чом так гірко — мов ноги в каліки —
Ти болиш?!

Злинь, мов птах із вечірнього неба,
Опади, як безшелесний грім!
Бо поети — мов діти.
Без тебе
Страшно їм.
Зазирає тобі у зіниці,
Де блукають світанки й світи.
Мов крило у полярної птиці,
Сива ти...
О, як страшно тебе не узріти,
Загубити в нуртовищі справ.
Це — як смерть,
Так, поети — мов діти.
Я казав...
Крізь запони блаженної тиші
Прогряди і на згадку лиши
Із можливих страждань —
найсвятіше:
Біль душі.

ЧАС

На старість починають більше думать
І менше мовлять.
Час від часу сню
Про стариків, що посідали вдома
І зрять мою стозначну метушню.
Сміються мовчки — їм усе відомо,
І вік, і швидкість — бачили її...
Ті старики, що посідали вдома
І тихо судять поспіхи мої.
Я кваплюся — та суддів тим не тішу.
Виходить потім з мене марна втома,
І знову — несподівано, як в сні,
Ті старики, що посідали вдома,
Всі мовчазні — відходять далі в тишу,
Зникають в ній,
Докірливі й смутні.

АТАКА

...Хворий іде в атаку,
Як в ті —
 далекі ранки,
Розкриті широко очі
Вдивляються уперед.
І хворий кричить:
 «Хлопці,
На роту ідуть танки!..»
Він ковдру з себе зриває,
В повітрі зброю бере,
Схоплюється із ліжка,
Кричать:
 «Потрібно відбити,
Не віддамо землю
Хижим фашистським псам!»
Він борсається в палаті,
А потім
 падає, вбитий
В бою, що вже закінчився,
В бою, що вигдав сам...
В мене ще не стріляли,
Не чув я куль за собою,
Не бачитиму роками
Танкових злих атак.
Та сниться мені хворий,
Що знову стає до бою,
Рветься щодня із окопів
Й до скону бігтиме так...

ПТАХИ

Птахи посіли на безлистім вітті —
Шикуються на ірійний парад.
Здається, що тепер на білім світі —
Нікого — лиш птахи та листопад.
Лиш вітер і гілля, що світ протнуло,
І небо це — мов стеля, все бліде.
Нічого — лиш невтрачене минуле,
Нічого — лиш майбутнє, що гряде.
Все додається...
Болі додаються,
І радість — в цьому, часе, ти еси.
А над чолом, розвівши крила, в'ються
Птахи, немов ширяючі плюси.
Моя надіє, чим тебе живити?
Птахи, у переліт мене не звить...
Чекаю снігу, що впаде на віти,
І листя, що сніги обтрусить з віт.

ОСІННЄ

Це — як жестикуляція безрукого.
Щось надприродне.
Щось позаприродне.
Дивлюсь, як яблуні рвучкими рухами
Померле листя ловлять на городі.
Стоять ліси з рудими парасольками,
Підтримують руками небо сонне.
І, скарані на горло, довгі соняхи
Рушниці тіл націлюють у сонце.
А дівчина зіницями ожинними
Крізь цілий світ на мене пильно дивиться.
Що є кохання!
Слухай-но... Скажи мені!..
Ти, певно, знаєш все,
 премудра дівице.
Ти, певно, знаєш все.
Бо хто ж то відає
Про речі,
 що нема кінця й початку їм.
Сто років тому звали б тебе відьмою —
Чаклункою з відьмацькою печаткою.
Нечесані баби з очима лютими
На тебе, мов ланцюг,
 прокльони вішали б.
На полум'ї лісів щодня палю тебе.
А ти з вогню стаєш іще живішою.
Що є любов!
По літері збиратиму
До слова слово — доки не знайду.
...Дві яблуні руками кострубатими
Померле листя ловлять у саду.

ВЕСНА

А пtiці все летять.
Вже вісім днів
Кричать птахи над хмарами у небі.
Вони летять між нами й сонцем,
Ніби
Цей теплий день від них посутенів.
Вперіщить дощ по щибету іще.
Грім прогризе свій вуркітливий бубон.
Все, як завжди,— ще спека й вітер будуть —
Неповоротно щезне тільки щем.
Солодкий біль без сліду пропаде,
Бо він буває тільки в провесіння,
Коли птахи летять і небо сине
Поверне до людей лице бліде.
Постане понад світом мокрий день,
І хмари тепле небо залатають...
Щороку інші пtiці прилітають,
Щороку ті ж надії у людей.
Щороку вітер б'є в лискучі вікна —
М'який та запашний, мов свіжий хліб.
Летять птахи.
Я чую —
Вісім діб
Летять птахи,
І їм кінця не видно.

МУДРІСТЬ

Я у морі втоплю
Всю біду свою,
Всю біду...
Я у морі обмию
Свої очі, руки і душу.
Я до тебе крізь море,
Крізь Чорне море
Прийду,
І мені твоя радість
Горло рукою здушить.
Я поїхав до моря,
Щоб все сказати йому,
В білопінності хвиль
Відшукати вічності клапті.
Я гіркої води
У долоні свої візьму,
І вода мені здасться
Схожою на твоє плаття.
Я у всьому тебе
Відшукаю:
У криках птиць,
У камінні слизькому,
В дзеркалах мокрого світу.
Смисл життя уособивши,
Всюди зі мною ти.
Це старезні слова,
Але їм не можна сивіти.
Світ не вміє старіти
У бруді дрібних образ.
Ми довіку не знайдемо
Тези
За цю ясніше.
Я крізь світ твій
До тебе
Приходжу іще раз,
Повний гуркоту моря,
Чистоти
І мудрої тиші.

КАЗКА ПРО КОХАНУ

В тім будинку живе царівна,
Я кохаю її давно,
І дорога прослалась рівна
Під блакитним її вікном.
Осіяні місяцем ночі
Мокрий вітер мие в полях.
У зірок витікають очі,
Заливаючи злотом шлях.
Крізь далекі діброви суне
Чорним димом густа пітьма.
Так, я знаю, моя красуне,
Що на світі тебе нема,
Що не ти у кожній росині
Посміхалась мені давно.
Я стрічав твої очі сині
У страшенно чужих жінок.
Я стрічав твої теплі губи
У не вартих тебе людей.
Я тебе шукатиму, люба,
І тебе не знайду ніде.
Ти спокійна, підступна, мила,
Ти живеш у країні сну.
І шукати тебе несила,
І потрібно — тебе одну.
Я ввійду у дзеркала й води
Крізь подоби твого лиця.
Слід ясної твоєї вроди
Я шукатиму до кінця.
До кінця...

Де народ юрмиться,
Де гендлюють, воюють, п'ють,—
Там красива стоїть самиця
І на казку плює мою.
І сміється.

Бредуть світання —
Сіроокі, важкі, сумні,
А крізь них поїзди шукання
Мчать мене до країни Снів.
Рейки дзенькають. Шлях далекий.
Поїзд іде у місто Суть,

І червонодзьобі лелеки
Димні шлейфи за ним несуть.
Деренчали залізні балки,
Я вслухався у вітру крик.
До вагона ввійшли русалки,
Сині зорі піднявши з рік.
І повітря лилось прозоре,
Став кантатою вітру свист...
Міст проліг через довге море,
Нескінченний залізний міст.
А внизу, у дзвінкій пустині,
Хвилі плакали,

і тоді

Я з русалками зорі сині
Розчиняв у морській воді.
Що то! Горду поставу гранда
І зіниці бачу пусті,
Чую дзвін копит Росінанта —
Нам із вершником по путі,
Нам із ним на одній стоянці
Залишити пустий вагон.
Ми обидва з ним — казки бранці.
Нас однаковий пече вогонь.
І його слізьми не залити,
І не вбити його воді.
...Набагато легше спалити,
Ніж із попелу звести дім.
Б'ють куранти в синім вагоні,
У гідальго — бліде чоло,
І птахи жовтаво-червоні
Розбивають тілами скло.
День за вікнами затуляє
Ящер з голосом солов'я.
Ні одна з цих істот не знає,
Що до милої їду я.

ЖИТТЯ

Щось вимарилось хлопцеві нове:
Що він не той,
Ким прагнув бути завше.
Що він живе, себе не показавши,
І якось взагалі не так живе.
Йому наснилися раптом журавлі,
Які поклали голови на хмари,
І він встряє з самим собою в чвари,
І сам до себе очі мружить злі.
...Він був колись всевладним,
наче бог.

Йому жилося вишукано й тихо,
Коли на душу впав, неначе лихо,
Гіркий тріумф маленьких перемог.
О, він збирався винищити зло,
Свої думки шикуючи на марші.
Він їх до бою вів, неначе маршал.
А виявилось — армій не було.
Нічого не було.
Не ниють рани.
Ні замахів, ні бур, ані боїв.
Він дуже м'яко спав.
Він смачно їв.
Від роздумів не прокидався рано.
Немає в нього зморщок на лиці.
Все зручно.
Але все — не так, як треба.
За журавлями хлопець зорить в небо,
Затиснувши синицю у руці.

АНОНІМ

Він чекає, доки помилюся,
І, моєї прагнучи журби,
Він чекає, доки я проллюся
Плином сліз на камені доби.
Слів моїх очікує уклінних,
Каяттям насичених годин.
Він тримає руки на колінах,
Наче кат, натомлений за день.
Він до мого вигляду звикає,
Тихий, мов струмкова течія.
А коли спіткнуся я, чекає,
Що впаду під ноги йому я.
Дивний чоловік!
Не знаю навіть,
Звідки він — пророцтво чорних лих;
Очі його хижі й зеленаві
Так чекають похибок моїх!
Він уже й зістарився в чеканні...
Все ж, лиш мовлю: «Всі вони мерці!» —
За спиною ворухнеться Каїн
З каменем у втомлений руці.

СЛОВО

О, кожен овоч з власних віт!
І що не слово — то інакше,
І небо всюди різне, наче
То різних квітів різноцвіт.
Не вірю в радість руйнування,
А вірю у творіння дня,
Коли у молодих піснях
Слова шикуються нечванні,
І в кожному звуку — до кінця —
Мов п'яний сік, вирує сила.
Коли усі слова посіли —
Раз назавжди — свої місця...
Всяк птах по-своєму злітає
І кожен овоч — з власних віт.
Творімо вірш!
Творімо світ,
Який зі слова проростає.
Нову орбіту — ще крутішу —
Новим словам накресли ти.
А смерть —
 вона із німоти,
Вона пісні стягає в тишу;
Але здригнеться слово, зрине
Ген понад прорістю полів.
Поети, що не мають слів,
Мов збез'язичені тварини,
Простогнуть власний заповіт,
І ніч ковтогне їх та засудить.
А вічна пісня пройде садом,
Де кожен овоч — з власних віт!

КНИГИ

Ніхто не бачить, як вмирають книги,
Ніхто.

На білих цвинтарях полиць,
Холодні, мов дрібні уламки криги,
Вони лягають мовчки долілиць.

Вони мовчать.

Думок зотлілих клоччя,
Рядки, що час на пил їх розмолів.
Слова тьмянішають,

неначе мертві очі,

І тліє текст в лабетах передмов.

...Аристократки в пишнім ледерині

Й метелики тонких, дешевих книг,

І ті, мертвонароджені, богині,

В яких ніхто повірити не встиг.

Вони вмирають різно — як і люди.

На них чатують слава та біда.

Томи, невелемовні, наче Будди.

Брошурки, гомінкі, як та вода.

Хто відає!

Хто судить!

Хто пізнає,

У чому суть народної хули,

Коли у безвість книга поринає,

Якій безсмертя вчора прорекли!

Не вірте суесловам!

Їхні кроки,

Мов шрами, на собі несуть роки.

Блюзніри тягнуть в немічні пророки

Безкровні, марнословні книжечки.

Нас порахують

Час,

Народ

Та правда.

Лиш істина — творіння зміст і тло.

Поети!

Пильно вірші свої правте.

Щоб потім вам не соромно було.

ВІРШІ ПРО НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО

I

Розкажи мені про мистецтво,
Тужне, наче дереворити.
Розкажи мені про мастацтво,
Як із глини людей творити.
Розкажи мені, як співати,
Як мостити гніздо лелечине,
Як вистрибують вайлувато
Із митцевих долоней глечики.
...Розкажи, чи то так належить,
Щоб не все виходило добре!
Забиває геніїв нежить,
А нездари живуть довго.
І не все на світі однаково,
Тільки ти не сумуй, юначе-но,
Бо не тільки грошовими знаками
У митців дороги позначено:
Голосні та широкоплечі
Борзомази йдуть фарби терти,
А митці в полив'яних глечиках
Бережуть еліксир безсмертя.
У картинках недовговічних
Борзомази моментик ловлять,
І на кониках керамічних
Іде вічність повз суєсловів.

II

Сидить кобзар на канівській землі.
Злітає птах над ним
та щось кигиче.
У кобзаря —
розкішний срібний чуб
Та срібні вуса.
Слово, кажуть, —
срібло.
А він вже проказав багато слів —
Аж весь посрібнішав.
Митці творять пісні,
Іх беручи руками межі струн

Душі своєї
 Чи бандури, може.
 ...На струнах ГЕС
 Дніпро гуркоче долі.
 Подумав я:
 «А що коли б поетів
 Пускали межі люди просто так —
 Ходи, читай.
 Сподобається — хліба
 Тоді дадуть,
 Влаштують ночувати.
 А ні — зміни професію
 Чи навіть
 Помри від голоду,
 Якщо ти надто впертій.
 Чи вельми їх лишилося б,
 Поетів,
 Старих, як цей кобзар!..»

III

Хлопець ліпив
 зелених коників з глини.
 Він обпалював їх
 у червоному роті печі.
 А коли виходили коники із горнила,
 Вони пили воду
 Од великої тої спеки.
 Але хлопець води їм не давав,
 Бо не можна коням
 Пити воду,
 коли в них тіла спітнілі
 й гарячі.
 Остигали коники
 на полиці біля канапи
 І ставали
 зеленими, та блискучими,
 і сухими.
 Коні слухались майстра,
 А коли я прийшов до нього,
 Заіржали коні,
 відкривши роти зелені.
 Заіржали коні,
 коли виходили з нами.

Цокотіли коні

по твердому сірому бруку,
І кришилися в них
зеленаві блискучі ноги,

Бо граніт
був міцнішим
за обпалену жовту глину.

Ми ішли з хлопцем,
Що уміє коней ліпити.
Ми ввійшли на газони,
а поруч коники бігли.

Коні їли траву
На зелених міських газонах.
Коні їли траву,
Бо трава виростала з глини,
Тої самої глини,
З якої тіла в тварин цих.
Коні терлись обличчями
Об траву, як вони, зелену
Потім — стали великими.
Заіржали.
Побігли далі.
Розчинились у парках,
Пустельних міських парках.
Десь вони там і нині —
великі зелені коні.

СТАРИЙ ЛІРНИК

— Переведіть мене через майдан,
Туди, де в гречці бджоли стогнуть глухо,
Де тиша набивається у вуха.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть мене через майдан,
Де всі святкують, б'ються і воюють,
Де часом і себе й мене не чують.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть мене через майдан,
Де я співав усіх пісень, що знаю,
Я в тишу увійду і там сконаю.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть мене через майдан,
Де жінка плаче, та, що був я з нею.
Мину її і навіть не пізнаю.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть мене через майдан
З жалями й незабутою любов'ю.
Там дужим був і там нікчемним був я.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть мене через майдан,
Де на тополях виснуть хмари п'яні.
Мій син тепер співає на майдані.
Переведіть мене через майдан.

Переведіть...—
Майдану тлумне тло
Взяло його у себе і вело ще,
Коли він впав у центрі тої площі.
А поля за майданом не було...

БЕТХОВЕН

Музика. Сцена. Серце холоде.
Я наче зараз бачу:
Нігті ламаючи об долоні,
Люди дорослі плачуть.
Музиці тій не малят колисати —
Землю вона трясе.
Вірші такі б колись написати.
І все.

ТРИПТИХ

Пам'яті Т. Г. Шевченка

I

Я — Шевченко.
Я вмер.
Я лежу на порозі майстерні,
І у мене в очах
Застигають блакитні вогні.
Я замовкнув сьогодні навік —
Академік із черні,—
І уперше в житті
Стало дуже спокійно мені.
Не заб'є мене цар,
На фельдфебеля рисами схожий.
Не скарає фельдфебель,
Подібний лицем до царів.
В каземати, у карцер
Ніхто заточити не зможе.
У реєстрах солдатських
Закреслять ім'я писарі.
В потаємних архівах
Убік відкладуть мою справу,
І мене відспівають
Серйозні кудлаті попи.
На могилі моїй
Проростуть ще не бачені трави
Та предивні квітки,
Де нектар солоніший ропи.
Я — поет.
Я — Шевченко.
Є пісня у серці моему.
Недоспівана пісня,
Що ляже у інші серця,
Що на гімни обернеться,
Стає рядками в поєми,
Що ніколи не згине,
Ніколи не дійде кінця.
...Перевтілення душ,
Перевтілення віршів та духу.
Атрибути поетики,
Вічна реальність її.
Пісня стіни зламає.

Здолає катівень задуху
І воскресне —
Як воїн, що зраненим йде у бої.
Я не хочу лежати
Картинно
В віночку із терній,
Щоб зітхали:
«Які в геніальних трагічні кінці!»
Я — Шевченко.
Я вмер.
Я лежу на порозі майстерні.
До мольбертів обличчям,
Із пензлем у правій руці.

II

— Покохайте її,
Ту, що я покохати не зміг,
Поцілуйте її,
Ту, яку я не зміг цілувати.
Я повіюся прахом,
Щоб впасти коханій до ніг.
Я совою злечу,
Аби пісню про біль проспівати.
Я не мав того часу,
У котрій кохають жінок,
Я не вмів цілувати,
Розмазавши вірші губами.
Біля люльки — батіг.
Над труною моєю — шинок.
А навколо — церковки
Отруйними, злими грибами.
А навколо — гедлюють
Шинками,
Церквами,
Людьми.
А навколо — співають
І глухнуть од власного крику.
І немає коханої —
Десь вона там, межі тьми,
Та хіба її чутно —
Маленьку таку, без'язику!..
Без'язикі кохані,
Яких я почути не зміг.

Без'язики поети,
Які не уміють кричати.
Я живу у тюрмі.
Біля люльки моєї — батіг.
Вздюж дороги моєї
Стають самодержці на чати.
Я не маю дружини.
У мене немає синів.
Мов емблема гірка,
Сонце блимає в теплій калюжі.
А нащадки мої,
Діти з чорних, сумних моїх днів,
То поеми мої,
То пісні мої, тужні та дужі.
Я — поет.
Я — один.
Я ступаю в смертельні бої.
Я загину вже скоро —
Від брехень або від металу.
Через довгі роки
Світ побачать онуки мої,
Діти віршів моїх,
Та жінки, що мене б покохали.

III

— Розкажіть мені,
як це відбулося...
Я давно уже сплю
на високій Чернечій горі.
Вже, прорісши крізь землю,
Є травую моє волосся,
І з легенів моїх
Наддніпрянські шугають вітри.
А на грудях у мене —
сотнефунтовий вічний камінь.
А на камені тому — наче я,
у важкій броні.
Я лежу під камінням...
Я похований під роками.
Я нічого не знаю — я ж бо в ночі.
Як там — у дні?!
Я на камені й під каменем —
У землі й металі важкому.

Де мені ви будете —
в серці чи в бронзі — дім?
Ви, якому вклоняєтесь,
чуєте, ви, якому?

Що в землі?

Чи тому, що в металі стоїть рудім?

Я — Шевченко!

Ви чуєте?!

Зляканий птах злітає,

І зі мною вітаються з Дніпра

важкі кораблі.

Я, крізь час проростаючи,

Вам «Кобзаря» читаю.

Я — не з бронзи.

Я — з плоті.

Я — вічний шматок землі.

ІВАНОВІ ФРАНКУ

Як спиться вам?
Важкі столи столиць
Відсунулись від вас —

тепер назавше.

І місто спить над вами горілиць,
І ви спите, землі в долоні взявши.
Пройшли по ній і люди, і роки,
Тут слід лишали угри, готи, галли;
Мов камені підвалин, в ґрунт лягали
Духовичі, Шашкевичі й Франки.

О земле,

ти чеснот людських не ділиш.

Тут кожен сам — немов ліхтар вночі.
Поете, спить.

Ви помрете тоді лиш,

Коли посліпнуть ваші читачі!
Благословенні дні того прозріння
Крізь більма запаскуджених чеснот,
Коли поет вплітається в коріння
Густого лісу, званого Народ.
Коли, здається, все добро забуто,
Рости крізь шар зневаги та хули.
Інтелегентом так непросто бути...
І як ви просто бути ним змогли?!
Коли сичали в спину:

«Хто він?», «Де там?»

І душу тнули сонним шепітком,
Коли вас назвали декадентом,—
Як ви змогли лишитися Франком?!
Закон борні...
Ви знаєте, коли
На ваших терезах себе ми важим,
Старих столиць асфальтові столи
Зсуваються над чорним ложем вашим.
І кожен стіл —

стає столом письмовим,

Де словом вашим — мозок облечу.
Благословен народ, що дав нам мову,
І вас,

І сміх, і сльози для плачу,
І теплоту ріллі, й високу синь,
І вміння розплітати чорні ґрати,
І вічне свято світлих воскресінь
Поетів, що не вміють умирати!
Всечасність протинаючи рядками,
Хитаєте ви сполоховий дзвін...
Поети лиш тоді стають Франками,
Коли живуть, як він,
Лиш так, як він.
...Народна шана —
 не вельможа милість.
Життя стає до вічності містком.
Поете, спіть.
Ви дуже натомились.
Це так непросто —
Ви ж були Франком!

ШЕКСПІР

Актори
плачуть
справжніми сльозами.

Актори
умирають від інфарктів.
Руйнуючи декораційні храми,
Актори
щось кричать в червоний п'яртер.

Тут
розмовляють з тінями й богами,
Бентежать.
Пропонують: «Заспокою...»
А вдома десь
вибринькуються гами
У Лірової доньки під рукою.
За сценами життя
пливе крізь гамір.

І, бредучи
крізь нетрі навманья,
У спаленій Анголі плаче Гамлет
Й Офелію гвалтує солдатня.
Армади пропливають у поході,
І Ельсінори втоптані у глей,
І вигнаними Лірами проходять
Народи сиві-сіро між траншей.
А поки ще омріюють поети
Довгожоданий,
вимарений мир,
Приносять нам
Ромео та Джульетта
Свою любов,
Величну, як Шекспір.
...Хто є Шекспір?
Чи був він?
Білі руки
Підводять вчені —
ім бракує слів.
Чи був він — той актор,
чиї перуки
Вкривали наймудрішу із голів?

Хто є Шекспір?
А що таке безсмертя?
А як сонети збувають світи?
Митцеві часом необхідно вмерти,
Аби своє безсмертя віднайти.
І хто глибинь тієї слави зміряв
Та правди,
 що чужа хитанню мод!
Народжує Шевченків
 та Шекспірів
Як знак своєї вічності народ.
Художник
 перепони днів ламає,
Якщо на світі гідно він прожив.
Є дійові особи.
І немає
На світі непричетних глядачів.
Високі думи час собою значать.
Стають вони,
 мов пасма вічних гір.
Був Гамлет.
Був народ англійський.
Значить,
Напевно був Шекспір!..

ДЕСЯТЬ МОНОЛОГІВ ПРО КОХАННЯ

І тільки покохавши, розумієш, яке то зухвальство і яке то щастя — писати про кохання. Почуття не мають словесних еквівалентів, і рима до слова «кохаю» може бути найнесподіванішою, а може бути зовсім відсутньою. Повернення до сліду власних почуттів — солодкі й страшні мандри...

1

— Як ти гадаєш,
Що напишуть про нас?
Я стільки вже бачив фільмів
Про померле кохання,
Що в мене очі вмирають.
Я стільки вже чув пісень
Про померле кохання,
Що в мене вмирають вуха.
Я стільки вже бачив п'єс
Про фальшиві обійми,
Що в мене руки вмирають.
Якби я нічого не знав
Про Джульєтту й Ромео,
У мене померло б серце.
Як ти гадаєш,
Що напишуть про нас?

2

— Вчора впав сніг.
Вночі всі будинки стали подібними,
Як люди
В однакових пальтах,
Що заснули,
Виструнчені вздовж вулиць.
Мила моя,
Ціле місто чекає на тебе.
Ти не бійся
Однаковості будинків —
Вони всі різні —

Вони з різної цегли,
І різні птахи
На піддашсях мешкають влітку.
Я сьогодні схожий
На всіх закоханих.
Я нічого не скажу тобі.
Я не можу обтрусити снігу,
Як будинок,
Замурований в зиму.
Коли ти прийдеш —
Не дивуйся.
Просто — вчора впав сніг,
І ми з будинками
Чекали на тебе.

3

— Ти кажеш,
Що любов одна,
Як повітря, як хліб,
Як терпке вино із барила.
Просто ми її зустрічаємо
Уперше, вдесьте —
Скільки кому потрібно,—
Бо вона необхідна,
Як хліб,
Як вино,
Як осіннє яблуко,
Як вода з криниці.
Вона вічна
У мірадах повторень.
...Я знаю,
Що любов єдина,
Як єдиний хліб,
Як єдине вино.
Але я завжди пам'ятав,
З чіх рук
Приймаю житній окраець.

4

— Я втомився.
Знаєш, я дуже втомився.
Я втомився, немов дерево,

Що під снігом не може дихати,
Я втомився, мов корабель,
Що не може піймати вітру
Вітрилом,
Опалим, як безкровна долоня.
Я втомився чекати листів твоїх.
Знаєш, я — наче птиця,
Що звисла над океаном часу.
На знесилених крилах.
І — жодної щогли для відпочинку,
Жодної щогли...
Тільки хмари,
Що провалюються,
Мов перша крига на озері.
...Вчора вночі
Я кинув на стіл
Блакитну скатертину
І на неї поклав яблуко —
М'яку планету зеленої галактики,
Що наблизилась до землі
Надто близько.
Незмога зберігати свою орбіту
Поруч з центром тяжіння —
Я іду до тебе,
Мила моя,
Я втомився...

5

— Я сказав тобі правду
На один день:
«Я люблю тебе».
Я сказав тобі правду
На один тиждень:
«Ти потрібна мені».
Я сказав тобі правду
На один місяць:
«Я хочу тебе бачити».
Я сказав тобі правду
На один рік:
«Мені сумно без тебе».
Я мовив тобі неправду
На все життя:
«Будь моєю дружиною».

Кохана моя!
Казка має лишитись
Казкою.
Якби Ікар,
Змахуючи крильми,
Пролетів учора опівдні
Над майданом Толстого,
Про нього писали б фізики.
Але мій син знав би
На одну легенду менше.
Казко моя,
Я мовив тобі неправду,
Бо я кохаю тебе,
Казко моя...

6

— Ти кажеш —
Життя
 повниться чатуваннями.
Я чекав на тебе
Рік, два,
 десять років.
Я передчував тебе,
Як полководці
Передчувають поразку
В битві,
Де розрахунки
Врочать їм перемогу.
Я виглядав тебе,
Солодкий мій болю.
Я чекав,
Бо життя —
Не саме лише чатування,—
Воно вічне передчуття
Щастя.
Можна нічого не дочекатися,
Але можна бути щасливим,
Передчуваючи щастя.
Це — як дитина,
Що вперше котить губами
Незнайоме,
Але солодке до щему
Слово
«Кохаю».

— Я знаю, як лікувати
Смертельно хворого.
Я знаю,
Як електрони обертаються
По безконечних орбітах. .
Я знаю,
Що я тебе втратив.
Мила моя,
Є найстрашніша з наук —
Розуміти все.
Мила моя,
Чому я знаю так багато
Про нас!
Ти віддалилася,
Як найдальша з галактик,—
До неї летіти й летіти,
А коли наблизишся,
Виявиться,
Що то було просто світло
Померлих сузір'їв,
Світло,
 що обертається
По неіснуючій орбіті,
І ракети гинуть,
Влітаючи у темряву,
Де зовсім порожньо,
Зовсім порожньо.

— Скажи мені,
Якби я тебе не вигадав,
Про що б я думав?
Скажи мені,
Якби я тебе не кохав,
Що б я знав про кохання?
Скажи мені —
Якби тебе не було поруч,
Що б я знав про жінок?
Скажи мені...
Ти нічого не кажеш...

Скажи мені —
Якби я тебе не втратив,
Що б я знав про самотність?

9

— Ті, кого ти кохала
До мене,
Де вони зараз!
По яких закутках пам'яті
Живуть у тобі ті,
Кого ти кохала
До мене!
Скажи мені ще одне —
Чому я нічого не хочу знати
Про ревності?
Вони теж нічого не знали,
Ті, кого ти кохала
До мене?
Мені приносять тебе
Розсотану
Плітками
Та словами
Чужих споминів.
А потім — приходиш ти.
І я розумію — це щастя.
Мені снилась верба,
Пощеплена на галуззя,—
З кожної гілки
Постало нове дерево.
Навіть
Якщо ти не зможеш
Мене кохати,
Я сню прадавнім похміллям,
Бо людина,
Якої ніхто не любить,
Жити не може.

10

— Коли ти приходиш
У сон мій,
Я прокидаюся

І не можу більше заснути.
Коли я зустрічаю
Тебе на вулиці,
То стою без'язико,
Бо не маю жодного слова
Навіть на денці пам'яті.
Коли я думаю про тебе,—
Стаю безпорадним,
Як людина,
Що ніколи в житті
Не була поетом.
І я розумію,
Що, якби тебе не було,
Я б не міг
Спати,
Розмовляти
І писати вірші.

СЛІД

Це ти пройшла...
Промоклий сніг
Мов хмара, що упала долі. .
На білості моєї долі
Малі сліди жіночих ніг.

Це ти приходила сюди,
На березня мого алеї...
На травах доленьки моєї
Прим'ято слід твій назавжди.

Це ти прийшла —
з минулих літ,
Спокійно, літньо,— в ранки млисті.
І на моєму падолисті
Твій золотий лишився слід.

У пам'ять кроки твої вліто,
Болять в ній —
наче в горлі крик.
Собі лишила ти навік
Моє скороминуще літо.

В лід мертвого календаря
Вмерзають дні, прожиті мною.
Пройшла ти — тінню,
чи луною,
Мов спів далекий,
чи зоря,
Чи пам'ять —

в неї у боргу
За все я, що збагну надалі.
...По білості моєї долі
Це ти проходила в снігу.

РАДІСТЬ

Дівчинка біжить через дорогу,
Звівши стегна,
Смішно та незграбно.
І кладе долоні на коліна,
Стримуючи платтячко у леті.

.Дівчинка біжить через дорогу.
А на тротуарі —
 дзенькіт сміху.
Мов дрібні монетки, по асфальту
Котяться смішинки та смішини.

На бруківці —
Регіт дзвінконогий
Танцював, підвівши руки білі,
І гриміли сині брили сміху,
Падаючи людям попід ноги.

Дівчинка кружляє серед міста.
Місто закружляло круг майдану.
Небо вершить коло
 над містами.

Сміх по небу котиться,
Мов місяць.
Дівчинка біжить по паралелі,
Плутаючись у меридіанах.
І стають блакитні бризки сміху
Настроєм
Та зорями на небі,

ЧИСТЕ МИСТЕЦТВО

І не треба топити
Думок у словес воді,
І герої не всюди є красивими
Та плечистими.
Я — за чисте мистецтво,
А мистецтво чисте тоді,
Коли роблять його
І руками, й думами чистими.

* * *

Я зневажаю слово «взагалі».
Не «взагалі народ» —
 як на плакатах.
Не «взагалі земля»,
 а — грам землі
У корінцевих нитках волохатих.
Не «взагалі поезія», а ти.
І я.
І він.
Усі несхожі надто.
Не «космос взагалі»,
 а космонавти.
Не всесвіт, а — у всесвіті світи.
Все точністю наповнюється вщерть.
Ця точність вибухає, наче Етна.
Життя — конкретне.
І конкретна смерть.
І лиш одна безликість —
 неконкретна.
Нехай живе конкретність
 всіх понять.
Конкретність снігу,
Променя
Та вірша.
Конкретність слів,
За котрими стоять
Ті речення,
В які ти свято віриш.

«Я себе під Леніним чищу...»

В. Маяковський

«До п'ятдесят четвертого тому Повного зібрання творів В. І. Леніна входять листи, записки і телеграми, написані в листопаді 1921 — березні 1923 року...»

В. І. Ленін. Полное собрание сочинений,
т. 54, стор. VII

Бережіть їх...

Вагітна вогнями й залізом пора

Оглядає себе у розколотих люшнями люстрах.

Це найважче з народжень — народження світу добра,

Що приходить на землю в червоних, як прапор,

пелюшках,

І, червоно вмальований в кров'ю забарвлене тло,

На коліна поклавши рушницю, гарячу від бою,

Він чекає тепла —

Лиш ввібравши у себе тепло,

Новотворенний світ зможе стати нарешті собою.

Навстріч всім недоладностям, власній назустріч біді —

Він, мов перший листок, що шукає долонею літа.

...Носять кулі в тілах барикадні бійці та вожді,

Ще герої по братніх могилах не встигли зотліти.

Постає.

Виростає з блакиті холодних росин

І, вогненным стовпом продираючи марево сонне,

По крицевих шабельних щаблях видирається в синь

В металевості зблисків стоссяйно повторене сонце.

Дослухаюсь легенди...

Живим залишаються дні,

У реальні дими та в реальні тривоги сповіті.

...На колінах не можна ввійти у світи осяйні,

І несправедний гнів не утверджує правди на світі.

Бережіть їх!

В людей розгинаються спина.

Вони

Переляк свій і ницість повільно й здивовано душать.

Проростають крізь будні,

Крізь книги, крізь мітинги й сни.

Основна з революцій — це та, що проходить у душах.

Бережіть їх!

Ви знаєте ціну довірі й життям —

Хай підводиться люд, полишаючи біль за собою,

У тверезість, народжену з виру мільйонів нестям,
Що спаде на країну, посталу з шаленого бою.
Бережіть їх — від тронів, сатрапів,
Від куль та від змов,
Від холуйського духу та чванної зверхності!
Нині
Починається творення світу і світла,
Немов
На пагінні судин серце забрунькувало в людині.
Піднімаються тисячі. Погляд підвівши з землі,
Прозирають за обрій — схвильовано, мовчки, столико.
І немає маленьких людей — є лиш душі малі.
І немає маленьких турбот у борні за велике.
В повсякденності буднів прийдешність висока живе,
І вилюднює світ у пропаленій в битвах одежі.
Вже майбутнє конкретним стає, бо в борні за нове
Видно кожне обличчя на тлі світової пожежі.

«На підставі пропозицій ординатора Кремлівської лікарні лікаря Левіна наказую Вам:

1. Обмежити свій робочий день 8-ма годинами.

2. ...з 1-го квітня виїхати у тривалу відпустку».

стор. 170

«Дуже прошу надати відпочинок Скворцову-Степанову... бо йому відпочити абсолютно необхідно».

стор. 218

«...пропоную Вам негайно ж здати посаду на час відпустки і виконати всі рекомендації лікарів».

стор. 220

«...допомогти фельдшерці Грешновій, яка доглядала мене багато днів після операції, коли було виїнято кулю».

стор. 268

Коли Він умирає —

І тоді ж

Він дбає, щоб жили, жили, жили ми,

І душить Він долонями слабкими

Ту силу, що рихтує днів крадіж.

Коли вже Він упав

І затиска

За горло смерті — й ті, що виснуть нині,—

Його свята й неслабнуча рука

Рятує нас в останнім зціпенінні.

О совістел

Він, зраний, лежить
У круговерті днів, у часовирі;
О совісте, подумаймо, як жить
У днях, які Він нам тепер довірив?
Скількох птахів із рук пустили ми,
А скільки дум припало сивиною,
Для того щоб незрушною стіною
Стояв наш світ, що вибухнув з п'їтьми!
Вростаючи в свого століття тло,
Здирали із очей огидні більма.
Щоразу, як нам соромно було,—
То Ленін дарував щоденний біль нам.
І ми, в нові ступаючи світи,
Долаючи минушого навали,
Ішли до Нього — як до чистоти.
До Нього йшли —
Й чистішими ставали.
...Із себе випікаючи раба,
Світ зводився — як по дощу биліни.
Він — той потік, з якого п'є доба,
Ріка, якою світ в майбутнє плине.
А ми? Що ми?!
Випалюєм п'їтьму
І сонце дотикаєм рухом чемним...
Як розмовляти з Ним?
Скажіть,
Чому
Так важко розмовляти з Іллічем нам?
Ми чола в небо звихрене звели —
Землі бійці, мислителі, поети.
Чому такі спокійні ми,
Коли
Він був творцем неспокою планети?!
Чому? Чому?!
А час вперед тече,
І крок новий вимарюємо чесно,
Рукою відчуваючи плече
Його,
Хто нас запитує всякчасно.
Підводить нас під вітром навісним,
Вчить діяти і — поруч з нами діє.
Ми ідемо до Нього та із Ним.
У цьому весь секрет
Та всі надії!

«Пропоную ще раз розглянути питання і організувати боротьбу з тяганиною діловито, за всіма правилами воєнного мистецтва».

стор. 120

«Знайти, хто винний у тяганині і бюрократизмі, створити навколо цієї справи гучний судовий процес».

стор. 168

«Нерви у мене все ще болять, і головний біль не проходить».

стор. 229

Не спить, не спить. Очікують вони,
Аж поки сну налетиться Вам в зіниці,
Маленькі люди, праведні, аж ниці,
Що мріяли б вповзти у Ваші сни.
У них слова з цяцькованої вати,
В них голоси — мов шурхіт древніх книг.
О, як вони Вас люблять цілувати
Губами, що тремтять від страху в них.
І сльози, що дрижать на їхніх віях,
Вони несуть, неначе корогви.
Вони повзуть.

Як стримуєте Ви їх!

Як лячно їм, що не заснули Ви!

Не спить. Іще не спить. Які слова є,

Щоб знищити холуйську ту хвалу!

І по Росіях страх їх розсіває,

Як розсіває вітер дощ по склу.

Згадайте. Ви ж їх бачили — таких.

Ви ж знаєте оці гнучкі коліна.

Вони до Вас на пальчиках тонких

Іудину любов несуть уклінно.

Не дозволяйте їм себе торкати —

Нехай мине Вас миршава хвала.

О, не дано наблизитися кату

До Вашого священного чола!

Вони ідуть! Ви чуєте? Ідуть!

Пророки неіснуючої віри...

Вони до Вас летять, немов у вирій,

І ніжками, мов комарі, прядуть.

Вони над Вами лупооко днюють,

Як ситі жаби в затишній траві,

І щось речуть розкотисто й рукато.

Вони блазнують!

Чуєте, блазнують!

Женить їх, доки Ви ще живі —
Не дозволяйте їм себе торкати!

«...чи не напишете часом Бернарду Шоу, щоб він з'їздив в Америку, і Уеллсу, який, мовляв, тепер в Америці, щоб вони обидва взялися для нас допомагати зборам на допомогу голодуючим? Добре було б, якби Ви їм написали. Голодним попаде тоді більше. А голод великий».

стор. 62—65

У мертвим лісі зрубаних століть
На сірих пнях чекання чорні кільця —
Померлих літ невизначена кількість,
Мов кількість втрачених материків.
Роки, як Атлантиди, йдуть на дно —
Лиш кола по воді здерев'янілій.
Роки — не журавлі, а їхній вирій
На зрубках.
Ні, рокам не все одно,
Бо чорно гнуться вигорілі дні,
Ще ширші від дощів,
Вузькі від вітру.
Роки минули, та ніхто не витре
Тих кіл, що розійшлись по вічних пні.
Перерізи століть — немов столи,
Мішені, що віки їх креслять грубо.
І кулі в тих мішенях — мертві зуби,
Що вічності розгризти не змогли.
Стоять ліси.
І килим трав блідий
Деревам огортає п'єдестали.
Минувшино...
Історії людей
Подібними до цих історій стали.
Народи височіють, як ліси —
Із просіками, з прорістю, із пнями,
З голодними й годованими днями,
Де сплять тисячозвукі голоси.
Корінням проростаючи углиб,
Стоять титани, в хуги оповиті,
Дерева й люди зносять все на світі —
Вони інакше жити не змогли б.
Вони лиш так в історію рушають
І співчуттів не хочуть нізвідкіль.

Вмирають люди з голоду й від куль
І, наче пні, історію лишають.
Достойний люд над світом постає,
І кров нова тече йому у вени.
Страждання ті навек благословенні,
В яких народ зберіг ім'я своє!
О людський лісе — невмируща кліть.
Іду по пнях, розпечених, мов тиглі,
Бо там роки скрутилися й застигли —
У вічнім лісі зрубаних століть.

«Нам потрібна повна і правдива інформація. А правда не повинна залежати від того, кому вона має служити».

стор. 446

«Найгірше у нас — надмірно велика кількість загальних міркувань у пресі і політичної тріскотні...»

стор. 237

О творче правд!
Чи вірите у них ви,
Яку з усіх лишаєте собі?
Ніякої...
Тоді ламайте нігті
З неславою своєю в боротьбі.
І смічні спускайте з ліжка ноги,
Якими вам нікуди вже не йти.
Як ви могли прожити після Нього,
Зневаживши відкриті Ним світи?
Як ви могли наважитись на зраду,
Котра вас харчувала дотепер?
Як ви могли подрібнювати правду,
Від болю за яку Ілліч помер?!
...З яких вас тільки рук не годували,
Як еластично кланялися ви,
І кожен до своєї голови
Вже мріяв німб під радісні кімвали.
Ви так боялись тиші...
Наче смерті...
Творці маленьких правд на повсякчас.
Слова померли, й істини подерті
Минули.
Сни лішилися для вас.
О! «Дякую», — хтось каже...
Ще наснитися

І до кісток раптово пропече
Подяка, що, немов мала синиця,
Нечутно вам сідає на плече.
І слід її лишається синцем,
Коли всі тоги міняться на шмаття.
Хлопчисько із довірливим лицем
Вам простягає пружний жмут латаття.
Вода з латаття...
Що то за вода?
О, все наснилосьь.
Той хлопчисько -- хто він?
Він був зі сну. Він не дає спочить...
І дівчина, що зовсім безкоштовно
Вночі напам'ять вірші ваші вчить...
Чому та жінка снилася вам знову?
Її лице повернено в п'ятьму.
Вона цілує кожне ваше слово,
На всі часи повіривши йому.
...Нікого не було.
Лиш тільки сурми.
Та потім відлунали і вони,
Нічого не було.
Лиш тільки суми.
А потім — залишилися тільки сні.
Ні слова. Ні рядка.
До стінки спальні
Приріс портрет.
А там, на денці снів,
Лишилися видіння — нереальні,
Мов казка про літаючих слонів.
А слів нема — дітей не буде вже.
Скінчився рід — можливо, так і краще.
А Він неславу вашу береже,
О правдотворче, зведений нінащо.
На вашому столі, як зле видіння,—
Фанерний меч — зневажене перо.
...Колись ви помрете від сновидіння
Із посмішкою на лиці П'єро.

*«Найменше посилення бандитизму і т. п. повинне
повести за собою військовий стан і розстріли на місці».*
стор. 144

*«Вимагаємо найуважливішого вивчення обстановки і по-
силення постійної пильності».*

стор. 340

«...незважаючи на всі труднощі, незважаючи на безперервні змови есерівсько-білогвардійських ворогів робітничої республіки, Радянська республіка вийде переможцем з усіх труднощів».

стор. 248

Не стріляйте в Леніна!
Якщо Він
Упаде,
Вам буде ще страшніше.
В спаленій над морем часу тиші
Захлинеться ваш убогий човен.
З вашого малесенького бога
Опаде лискучий шар полуди.
Як вам потопати страшно буде
В океані осуду людського,
Де надія, всоте охолола,
Вже не обпече думки поснулі
І слова, однакові, мов кулі,
Вже летять в низенькі ваші чола.
Усміх недолуго простуватий
Із ротів здере у вас тривога —
Надто важко вам достосувати
Ленінські думки до мозку свого.
...Ще впадете.
Вартового ноги
Злякано притиснете до вилиць...
Не стріляйте!
Не стріляйте в Нього.
Ленін не поляже.
Смертні — ви лиш.
Смертні ви лиш — чоловічки ниці,
Душі ваші ліплено з болота —
Бунтарі з холуйством у зіницях,
Тонкорукі генії підлоти.
Лють і ляк диктують вам обіти,
Ницисть вас веде на марні дії...
Спробуйте застрелити ідею,
Спробуйте слова на смерть забити!
Скільки вас?!
А скільки інших прийде,
Блимаючи баньками несито,—
Учнями себе проголосити,
До його ідей проситись в прийми.
Наймані убивці йдуть на лови,

Той вічний,

хто в прозріння першу мить
Побачить шлях, прокреслений з п'їтьми,
Хто людям допоможе зрозуміть,
Чому їх врешті названо людьми.
О, скільки вже змарновано було
Великих істин і великих слів!
Поклавши білі руки на чоло,
Котрий уже пророк в землі зотлів?
І скільки на планетному віку
Лишилось мрій в краю солодких снів.
О, скільки вже було відлито куль
І скільки вже відлито орденів!
Лишаються на всі століття: мить,
Коли підводять голову раби,
І той,

хто дав народу зрозуміть
Високу мудрість часу й боротьби.
І все. І все.

Відплинуть, далєбі,
Малі жалі й дрібнота хвилювань,
Бо генії лишають по собі
Суспільства,
А не брязкіт марних звань.

«...вузька улоговина; нервовим не годиться; прогулянок немає, інакше як лазити, а лазити Надії Костянтинівні ніяк не можна. Боржом цілком придатний, бо є прогулянки по рівному місцю, а це необхідно для Надії Костянтинівни».

стор. 242

То це й було коханням до кінця?
До слова, до зітхання,
Аж до миті,
Коли зіниці, смертю чисто вмиті,
Склом світяться з холодного лиця?
Прощаємося.
Зрозумівши це,
Пірнаєм в час, як човен в плин поточний.
І спокій опадає на лице.
Страшний. Невідворотний. Остаточний.
Різкий, мов крик.
Безсилий, наче крик.
Коли з очей осклілих йде хвороба,

Як дим із ватри.
Так, як з пінних рік
На берег випадає мертва риба.
Все — в срібло —
В смерть, у попіл, в сивину,
В сніги та у скорботну білість чисту...
Лиш не любов.
Вона, мов тінь по дну,
Іде під шаром плинучого часу.
Вона — вода із нашої криниці,
У ній відбитий
Бережу твій лик я —
І не існує жодної дрібниці,
Коли людей поєднує велике.
Лише слабка душа з печалі згіркне...
Хоч лики днів
Від віспи втрат рябі —
І в них
Хай буде хороше тобі,
Як в літній день буває саду гарно...
Та дерево, наливши вітром віти,
У вікна б'є,
Заплакані з жалю.
Минає смерк — лиш не минає світло.
Ти слухаєш?
Я так тебе люблю,
Що всіх пророцтв сумні дереворити
Підпалюю, деру і креслю я.
О, я тебе не можу відпустити,
Мій смертний болю,
Вічносте моя!

«...вчинене проти дружини я вважаю вчиненим і проти мене».

стор. 330

Моя любове, хай Вам буде світло!
До Ваших сліз я губи притулю,
Вам полишу карбоване над світом
Найвище із можливих слів: «Люблю».
Моя любове...
Над безмежжям білим,
Яким наш зір наситився й зболів,
Ставали Ви таким солодким бодем,
Що пропадали тіні марних слів.

Крізь білість всіх облич, снігів, лікарень,
Що нині увійшли у наші дні,
Я відчуваю Вас,
Як чує корінь
Галузка, що з'являється на пні.
І душ людських невігадану вроду
Ми бачимо на світу вічним тлі.
Любов до жінки, матері й народу —
Це те, що вчить нас жити на землі.
Моя любове, довго з Вами був я —
Це наче самотворення пора.
Людина, не позначена любов'ю,
Не зможе звести серце для добра.
Високий пошук той тамує рани,
Одвічний, мов літописне письмо.
Були кохані в тих, що впали рано.
Ще будуть в тих, для кого живемо.
На Вас дивлюся...
Проминуть скорботи.
Вогненно відгримить останній бій.
Моя любове, як нам гарно бути
Людьми,
Що горді в людськості своїй.

*«...вимагаю ще раз, щоб був створений такий порядок,
при якому ті, що йдуть до мене, хоч би й без усяких
перепусток, мали можливість, без найменшої затрим-
ки, здзвонитися... з моїм секретаріатом...»*

стор. 36

А коли вартові засинають,
До щік притуливши приклади,
І коридорами білими
Блукає брунатна ніч,
Пропахлий димами й пилом
До Вас візитер приходить
З кривавим бинтом на білому
Покраяному чолі.
Минаючи всі приймальні,
Він прочиняє двері
Та руки кладе зморено
На гострі кути колін.
Він довго оповідає
Про те,
як упали хлопці,

Впали один по одному
В траву,
як сонце,
руду.

Ви слухаєте людину,
Останнім словом якої
Було —

чуте від Вас.

Безсмертя Вашої думки
Стало людським безсмертям,
І Вам неспокійно слухати
Спокійні слова бійця.
В нового життя жили
Доволі крові влилося —
Перед очима Вашими
Крізь гук багряних дощів
Лице Олександра Ульянова,
Очі Вашої матері..
Скільки зіниць погасне,
Доки день спалахне!..
На килимі —

крихти хліба:

Нині були голодні;
На килимі —

краплі крові:

Приходили з України
Й переступали варту,
Йдучи просто до Вас.
Вам треба усіх прийняти,
Вам треба усе прийняти.
Увічнися, душе Ваша,
Що вміщує цілий світ!
...І коли Ви підете,
Не вимикайте світла,
Лишіть по собі світло,
Навічно ввімкніть лампу,
Залиште у кабінеті —
Для тих, що сюди прийдуть
Пізніше, потім, по Вас,
Ім теж доведеться глянути
В зіниці всім візитерам,
Які проходять крізь варту,
Котрі приходять з борні.
Ідїть.
Ідїть відпочиньте...

Та в тілі Вашому куля
Живе як пересторога,
Як марний заклик до сну.
Хіба Ви можете спати,
Коли в коридорній тиші
Чути слова і кроки,
Звернені до Вас?
Підводитеся з-за столу
І, простягнувши руку,
Йдете назустріч прибулим,
Навстріч їм несучи
Биття власного серця,
Крицевість власної думки
Та біль від кулі, якою
Поранено Вас у битві,
Де полководцем —
Ви.

«...вчити з азів, але вчити не «півнауки», а всієї науки».

стор. 210

..А він пішов —
Так падає вода,
Насичуючи цілий ґрунт собою.
Так в землю кров іде на полі бою.
Так в дім людський нечутно йде біда.
Він відійшов,
Лишивши цілий світ,
Напружений в очікуванні дива.
Він відійшов — так йде промінна злива
Із вмитих сонцем червня теплих віт.
О крик планети — так волає дзвін,
Лишаючи для нас свою тривогу.
І — необхідність жити після нього.
І — необхідність жити так, як він.
Ми — після нього.
Як там не було б,
Він — наших днів та вчинків наших первні.
Слова усі в нас недвозначні й певні,
Мов дула, що націлені у лоб.
Нас вихором історії несе —
Бійці її, поети й орачі ми.
Проходимо перед Його очима,
Він дивиться на нас,

Та це — не все.
Стояти перед часом до кінця
Непросто, хоча ми того охочі.
Бо головне у тім, щоб глянуть в очі
Йому
І — не відводити лиця.
Дивитися.
Веселого й сумного
Доволі добувати з дна сторіч.
І знати,
Що прожити після Нього
Це значить жити так, як жив Ілліч.
І повсякчас до Нього йти —
Як віти
До сонця доростають в літні дні.
В тім самім спопелитися вогні,
Що Ленін розпалив для всього світу.
...Від слів, куди, неначе до криниці,
Приходять тамувать жагу світи,
Епосі задивляються в зіниці,
Щоб погляд Його в часі віднайти!

ПОЕТ ПЕРЕЧИТУЄ СВІЙ ЩОДЕННИК

Потрібно зрозуміти все.
Запам'ятати всіх,
 кому я
Життям завдячувати маю.
Хто літепло в студінь несе.
Хто поле оре й дім мурує...
Про це з собою розмовляю.

Бо друзів не ховає час.
Як шанувати їх, навчіте —
Хай пам'ять душу спопелєє,
Коли вертається до нас
Все бачене та пережите.
Про це з собою розмовляю.

Коли, народе мій, в тобі
Знаходжу силу та надію
І думу, й дух твої приймаю,
І пам'ять — зброю в боротьбі,—
Найбільшим скарбом володію.
Про це з собою розмовляю.

Той скарб зі мною; він болить
І не дає спочинку слову,
Непогасимий — все палає.
Минуща не мінає мить,
Слова принишклі чути знову.
Про це з собою розмовляю.

Самотній чи серед юрби,
Але літа людські зі мною,
Бо пам'ять їм не дозволяє
Минути...

 Що тут не роби,
А спогади навкруг — стіною.
Про це з собою розмовляю.

Що не було б — стоять віки.
Словами їх торкнем, руками
І пам'яттями — знов спливає

У нуртах вічної ріки
Прожитий день, що вічно з нами.
Про це з собою розмовляю.

Перед судами книг і літ,
Життів, що доблесно згоріли,
Минуще все й дрібне зникає.
І здатен лише той на зліт,
Хто цілу вічність взяв на крила.
Про це з собою розмовляю.

*ОЛЕКСАНДР БОГОМОЛЕЦЬ
НАРОДЖУЄТЬСЯ В
ЛУК'ЯНІВСЬКІЙ ТЮРМІ*

Хтось має думати і про безсмертя теж —
Як не було б, як гірко б не боліло,
Якою б смертю в світі не біліло —
Хтось має думати і про безсмертя теж.

Бо що твоя біда — пекельно всім,
А воля твоя виросла з неволі,
І пишеш білим ти по чорній долі,
Бо що твоя біда — пекельно всім.

Про довголіття світові повість
Той, в кого сторожі були недремні.
Народжений у камері тюремній
Про довголіття світові повість.

Він щойно лиш прийшов у білий світ,
А доля його там — над ґрати вікон.
Під часом цим, що висне чорним віком,
Він щойно лиш прийшов у білий світ.

Народжується в київській тюрмі
Для відкриттів, досліджень та полемік...
О парадокси часу! Академік
Народжується в київській тюрмі!

У камері народжується геній,
І срібло сонць над ним — як блиск сивин.
...У стайні народився божий син,
У камері народжується геній.

Хтось має таки думати про вічність,
Де б не прийшов ти в світ і де б не жив.
Хай — сторожі. Народ — над сторожів!
Хтось має таки думати про вічність!

КРУШЕЛЬНИЦЬКА СПІВАЄ В ІТАЛІЇ

Тут є стільки пісень, Саломея моя, Соломіє —
Чом так вірять ці люди наспіваним вами словам?
Кожен вірить у вас, хоч не кожен вас тут розуміє,
Але всі вже збагнули могутність, даровану вам.
Ви не плачете, моя Соломіє, моя Саломея, — навіщо
Так ридаєте гірко над морем цим гірко-солоним?
Ця трава не нагріється, море це — не охолоне,
І далека зоря не моргне обнадійливо й віщо.
Все лишиться, як є, Саломея моя, Соломіє, —
Всі пісні, всі плачі, всі надії та всьенькі жалі,
І співати, як ви, теж ніхто на цім світі не вміє,
І тужити, як ви, не навчиться ніхто на землі.
Що ж, моя Соломіє, моя Саломея, над Римом
Рідний ваш наспів у небо чужинське злетів.
Ваша пісня ширяє, неначе господар світів,
Що правицю простер жестом владарським
і незборимим.

Зброя власна у всіх, Саломея моя, Соломіє,
Заспівайте іще — хай почують незвичних пісень,
І крізь власні воління й волення, крізь всі веремії
Хай злітає те слово всемогцем, що владу посів.
Ви співайте, моя Соломіє, моя Саломея, — не п'ю
З невідомих річок, доки суші пісень ваших зливи.
Люди йдуть у минушість, як зронені в море оливи,
Спів — у вічність гряде.
Відтепер, — де й коли б не були ви, —
На пагінні пісень проростаєте у вічність свою!
В лунах вашого співу я — наче сліпий у раю...

**ФОТОГРАФІЯ,
ЗРОБЛЕНА ПІСЛЯ ФУТБОЛЬНОГО МАТЧУ
В ОКУПОВАНОМУ ФАШИСТАМИ КИЄВІ**

Пам'яті футболістів «Динамо»

Не розстрілюйте голкіпера. Навіщо ви
Футболістів під стіною розставляєте?
Пів-Європи під балконами повішали,
Півкоманди попід муром розстріляете.
І над пустками, над плем'янами й криками,
Між розп'ять, які не стали ще іконними,
Десь під сонцем, десь під хмарами, між круками,
Стоїте ви, в перемозі переконані.
Вас вітри Європи й Африки розпатлали,
І сузір'я понад вами жовто світяться.
...А голкіпери розстріляні попадали,
І — самі штрафні майданчики на світі цім.
Не зігріти вбивчих душ ніяким паливом —
Ваші ж душі переляками зморожені.
Пригадайте, як ці хлопці забивали вам!
Нащо ж ви їх повбивали, переможені?!
На полях футбольних — мертві.

Пустка вимерла.

Кров стікає по багнетиках акації.
...Всі рекорди ваші у кривавім вимірі
Відкладаються в душі та мозку нації.
Впав голкіпер на траву, іще не вигріту,—
Зимно в світі, що його вогнем ви краєте.
Золотих воріт довіку вам не виграти,
Та й ворота Бранденбурзькі ще програєте...
Ну, а хлопці в перемогу твердо вірили ж —
Над погрози, що їх кулями посилено.
...Як вас виведуть — не зачиняйте двері лиш,
Бо повернеться команда перестріляна.
Шлях та вік її пунктиром крові змірянний —
Все вдалося; все, що мало бути,— сталося.
...Та розстріляний голкіпер прийде, зморений,
І розкаже, як йому тоді стоялося.
Смерть не має тут ні права, ані рації —
Доле,

хай що буде — буде,

що було — мині!

...Лиш малесенькі багнетики акації
Затремтять над стадіоном, наче спомини.

МАКСИМ РИЛЬСЬКИЙ НА ПОЛЮВАННІ

Зараз качка впаде, шротом в льоті підтята,
Вона скрикне, вмираючи, наче хвора валторна.
В небі — свято качине,
В повітрі — свято світання,
в лісі — мисливське свято,
на листі — пір'їна чорна.

І ліс над нею співає, і комиші співають —
Тільки ж громами пострілів усі вуха зачинено.
...Одна лиш людина в лісі дослухала, як спливають
Звуки дивної музики — реквієму качиноного,
Ранок стає як ранок,
Сонце стає яскраве,
Розтоплює, день вістуючи,
Сто золотих брил.
Нічого завтра не зміниться,
Хоч нині впало на трави
Чорне пташине пір'я
Із перебитих крил.

Поет слухає музику.

В набоях — дрібочки тиші.
Поет розмовляє з деревом, похиленим на болоті.
Органно гуде комиш, а в комиші, мов миші,
Шарудять каченята в першій сонячній золоті.
Жовті на золотому,
листочки з древа безсмертя —
Вони — як вірші нестворені, як ненароджені рими.
Маленькі божки болотяні —
без німбів суцї та мирти —

Чорна мертва пір'їна похитується над ними.

Світяться, звірі й пташва...
Поезія — понад прозу!
Вона в пустелі безлісній
Птахом веселим свисне.
Навчить вона і покаже,
Як видряпати в морозу
Квітку з вікна лютневого,
Коли ти поет, звісно...

А він знає: в дерев музична, листяна мова,
Її люди забули, а птахи розуміють.
Качата з гнізда виходять, щоб перекласти слово,

Щойно вербою зронене,

але і вони не вміють.

Немає вміннів нових у цьому вічному світі:

Існує вміння любити — різне у всіх людей.

...Сидить сивий поет в ясному вранішнім світлі —

Нічого в світі не сталося, просто почався день.

Зерно проросте посіяне.

Молочене зерно змелеться.

Поля, за ніч перестуджені,

Сонячний промінь покличуть.

Атеїсти зроблять зарядку,

Віруючі — помоляться.

Старі діди — покахикають,

Маленькі діти — поплачуть.

День ховає обличчя в бульварну одіж столисту —

Ніхто ще не розуміє, чи це насправді, чи сниться:

Іде поет з полювання, а за ним через місто

Золоті каченята несуть порожню рушницю.

*ЛЕСЯ УКРАЇНКА
УМИРАЄ В СУРАМІ*

Поети тяжко так вмирають,
Але ж безсмертніють тоді,
Коли талант, мов ключ від раю,
У часі топлять, як воді...
А їй вмиралось дуже легко
Між сніжних гір, мов мерзлих мрій,
І час, як восени лелека,
Над нею плив у свій вирій,
Де хмари небо смугували,
Важке, мов непросохлий тиньк...
Вже вчені десь проектували
Найперший кулемет і танк.
Століття кров'ю ще не змило
Своїх героїв імена,
І лиш за рік початись мала
Найперша світова війна.
Ще тих, кого заб'ють,— не вбили,
Тим, хто потоне,— снилась вись...
І гори — срібні, сніжні, білі —
Стояли через овид весь,
Де небо в хмарному лахмітті
Ховало сонячні мечі.
Безсмертя ще було за смертю,
А смерть стояла при плечі.
І час зав'язувався виром,
І по усіх шляхах мело,
І Грузія торкала вітром
Українки змучене чоло.
І поетеса одгоріла.
Вже розчинялася в літах,
Аж тут до неї прилетіла
Надія, наче білий птах.
Святкова, мов земля в неділю,
І чиста, як дитячі сни...
В поетів душі — із надії,
Тож і не нищаться вони.
Над сніжно-білими горами,
Над сірість брил, над хмарну твань
Стояли зорі — наче брами
До краю вічних сподівань.

Світ опускався на коліна,
Камінний, він хилився ниць,
І прилігала Україна
До мертвих Лесиних зіниць.
Над всі недолі та потали,
Над страти всі та над бої
Безсмертя Лесине вросло
В народ, що народив її.
І квола, невисока жінка
Лице підводила бліде.
Народжувалась Українка
Для світу, що над смерть гряде.

*МИКОЛА ГОГОЛЬ
ПОВЕРТАЄТЬСЯ З РИМА*

Вже повертатися пора.
Я зрозумів, що час додому...
При місяцеві молодому
Гаїв безлистих млиста гра
Наврочує душі утому —
Вже повертатися пора.

Я розумію, де мій дім,
Бо з ним в розлуці не звикаю
До іншого, чужого гаю,
Де з димарів чужинських дим
Прирощено до небокраю.
Я розумію, де мій дім.

Але ж — утечі прагнув я,
Мов пошуків себе самого.
Як не було б, а ця дорога —
Немов неспішна течія,
В якій бездомному убого.
Але ж — утечі прагнув я!

Перемісилися в душі
Диканьки й Петербурги всі ці,
Всі селища і всі столиці,
Всі тістечка, хліби й книші,
Всі мови — славні, кволі й ниці —
Перемісилися в душі.

Наснилось — хтось рече мені,
Нежданний, мов сльоза на святі,
Знайомий, мов поріг у хаті,
І я здригнувся уві сні,
Затямивши усі слова ті.
Наснилось — хтось рече мені:

«Шануй свій хист до божевіль —
Відхід від думальних стандартів
Належить до найліпших жартів
В твоїй країні без дозвіль.

В тіні урочистих штандартів
Шануй свій хист до божевіль.

Не місце мріям голубим.
Хоч як би у блакить ти зірив,
Не голубам, а лютим звірам
Належить нині отчий дім.
В країні голубих мундирів
Не місце мріям голубим».

Мій білий Риме, прощавай!
Вже час. До Петербурга треба.
Мене зустріне млисте небо,
А проводжає млистий гай.
Куди втекти? Лиш тільки в себе!
Мій білий Риме, прощавай...

КИБАЛЬЧИЧ ДУМАЄ ПРО МАЙБУТНЄ

Був би кінь, був би дім, був би пліт
і маєток на тисячу літ,
був би друг, що заступить від лих,—
все одно полишив би він їх.
Ще до думки цієї не звик...
Гине задум, обірвано вік;
вже у нього нічого нема —
тільки пам'ять, пільма і тюрма,
тільки ґрати і тільки стіна,
тільки вечір, що день обтина.
Може, це ще не все?
Несумні,
може, згодом продовжаться дні?
У роках, невідчутних сливе,
він хоч трохи іще поживе?
Сріблом власних завчасних сивин
доторкнеться майбутнього він
чи долонею, чи олівцем,
а чи крейдяним кресленням цим?

...Скажуть: «Дню, що гряде, послужив!»
Але ж він у своїм не пожив,
бо замкнули у карцерну твань
десять тисяч його сподівань.
Тяжко вірити в пам'ять століть,
коли кат за плечима стоїть.
Тяжко вірити в інші світи,
коли з цього примушують йти.
...У тюрмі догоріли вогні,
але білим по чорній стіні,
мов Кибальчичу явлений знак,
виникає космічний літак.
...В сторожів затремтіли ключі:
— Де ув'язнений?!
— Зник уночі!..

*ДОВЖЕНКО ПИШЕ НОТАТНИК
1942 РОКУ*

Ви розкажіть нам про все, що болить без упину.
Коні летять довгим шляхом — і всі на війну.
Втоми летять над обличчям — немає в них сну,
Попіл летить над душею — і все з України.
Дні погоріли там — чорні вони та пропащі,
Яблуні димом запліднюють квіти свої.
Вишня горить, як вкорінена літера «І»,
І язики її полум'я — в ночі у пащі.
Сивий митцю, ви з якого трагічного полку?
Темно за вами — чи довго йдете ви звідтіль?
Ви покладіть, Олександрє Петровичу, руки на стіл —
Чорні у вас вони, як обгорілі цурпалки.
Як воно ж буде?

Коли допалає воно —
Небо, в якому згоріли і хмари і птиці,
Хтось, може, знає, коли вже нарешті кінчиться
Ваше чорнюще, не зняте ніколи кіно?
Ви запишіть його.

Знімете згодом — та де?
Небо над вами лягло на прожекторні палі.
Ви з України вже стільки ночей відступали,
Тільки ж вона невідступно за вами іде.
Скільки вже втрачено мозків, долоней та ніг —
Скільки вже друзів лягло на траву, як на мари.
На кіностудіях пам'ятей, совістей, марень
Стільки знімається фільмів — і ваш серед них.
Ви запишіть його.

Вже понад зуглену гать
Стяги світання й надії оновлено мають.
Бо умирають держави — слова не вмирають,
Бо — кіноплівки палають, думки ж — не горять.
Бо ростемо до прийдешньої радості — з лих —
Всепереможно — над всесвітом цим чорно-білим.
Ви напишіть про свій біль.
Ми поділимось болем,
І Перемога в нас буде, мов ненька,
одненька на всіх.

ФОЛЬКЛОРИСТ КЛИМЕНТІЙ КВІТКА ПЕРЕЧИТУЄ СВІЙ ЛИСТ

— Приходь. Я зовсім один. Пишу на твоїм конверті.
Немає навіть паперу. Лиш той, що тримала ти.
Пишу на твоїм конверті, і всі розверсті листи
лежать білотілі й зимні, немічно розпростерті.
Вони давно вже забули запах пальців твоїх —
листи — мов ноти бабусині —

чи ж можна ними кричати?
Мої відплакані сповіді. Трагедії незачаті.
Не знати, з якої радості чи, може, — з яких лих
прийдуть слова статечні, не пешено празникові,
не з пісень солоденьких, налиплих на всі губи,
де стільки ж надій, скільки й безнадійної згуби?
Знайшовши тебе у славі, втрачаю тебе у слові...
В якій ми славі знайшлися?

В лунах твоєї пісні
слово моє дитинно торкнуло губи тобі.
Не вмію вже розрізнати — чи то полегкість, чи біль.
Не вмію вже розуміти — вчасно то чи запізно.
Нічого я вже не вмію. Бачиш, як тут пишу?
Слова твої піднімаю, відліплюю від сторінки —
розмова з самим собою — останні мої дожинки,
коли тягнуся до тебе, до геніальної жінки,
якій ні себе, ні вірша свого я не лишу.
...Ти просто про них забула — вони тобі не потрібні —
кохання — втрачений спомин — мелодія призабута.
Я був із твоєю піснею, з тобою не встигнув бути...
Над пустку парку з конвертів злітають птахи срібні —
в порожню твердь паперову, де сині хмари з чорнила.
Там лист мій буде розвіяно, а ти не зможеш згадати
ні давньої тої пісні, ані давньої дати...
Із самоти цієї до тебе волаю, мила,
на сторінках пам'яті гортаю ім'я твоє,
в безлюдності свого дому з листами твоїми раджусь.
Лишайся в мені, маленькому, передчуттям радості,
бо, може, велике щастя саме в цьому і є:
усе пригадати раптом — нічого в душі не забути,
і те, що здалось минущистю, домріяти до кінця.
Щоб згадка сльозою стала і, зійшовши з лица,
піснею защеміла, де всі слова призабуто...

ТИША В ПАНТЕОНІ МИТЦІВ НА МТАЦМІНДІ

З тіл померлих поетів зростає залізна трава,
І каміння безмовне в іржавій траві дозріває.
У померлих поетів нічого вже більше немає —
У померлих поетів лишилися тільки слова.
Скільки слів залишає великий митець по собі?
Я не знаю, але хоч одне має болісним бути —
На Мтацмінді каміння — неначе там скелю розбито
І в залізній траві між могилами хтось пасе біль.
Біль пасеться у тиші, як біле, безмовне ягня —
Наче хмара небесна білесенька — й ратички білі.
Тіціана Табідзе шукаю, шукаю Яшвілі —
Їх, занурених в ніч, виглядаю у спалахах дня.
Але — тільки гора. Лише трави, дзвінки та густі.
Тільки тиша і тільки слова, що загусли в німоті.
Барельєфи ротаті та квіти трагічно безроті,
Тільки тиша надсмертна — такої не вчуеш в житті.
Поміж трав гостролезих та між гостродзьобих ожин,
Поміж листя, що наче карбівка з дідівської міді,
Мертва птиця лежить, як душа нежива, на Мтацмінді,
А навколо дерева в'юнкі, наче прорість вужів.
На горі, що як вічний вулкан, де вогонь не вмирає,
На горі, що найліпших збирала в собі дотепер...
І пливе над поетами трепетний фунікулер,
Що буденно возноситься до ресторанного раю.
Горо —

горе згорьоване —

всіх мудреців удова!

Над мурованим світом стоїш — понад лемент і галас.
Я кричу і раптово здивовано чую: мій голос
Видихає в повітря Мтацмінди грузинські слова...

*НАОДИНЦІ З СОБОЮ
ДУМАЮ ПРО ТБІЛІСІ*

Мені сниться Тбілісі —
Коли вже нічого не сниться,
Коли все проболить,
 пропечеться і візьметься тліном —
Мені сниться Тбілісі,
Задумлива й тепла столиця,
Що гойдає мій сон, наче хворе дитя, на колінах.
Мені сниться Тбілісі —
Коли пропікає безсоння,
І ходжу я у нім навмання, мов сліпий на узліссі,
Я спочатку відшукую Київ — наосліп, мов сонях...
Але в снах повертаюсь обличчям до тебе, Тбілісі.
Я не сам на землі,
Бо коли не лишиться нічого,
Навіть друзів розчинять даровані їм горизонти,
Я торкну тебе сном — і мені вже не буде убого,
І не буде самотньо мені —
О Тбілісі,
Мій сон ти!..

СЛУХАЮ ГОЛОСИ ГРУЗИНСЬКИХ ПОЕТІВ

Покажи мені, Грузіє, лики поетів твоїх
І яви мені слово, проросле до голосу твого,
Покажи мені їх — як малятам показують бога,
Що живе в незбагненні у диво задивлених книг.

Покажи мені, Грузіє, книги поетів твоїх —
Вічносущі, бо сонцем та кров'ю надміру політі.
То вони, як цеглини тривкі, збереглись на століття
В стінах, що затуляють народ твій
від зрадництва й лих.

Покажи мені, Грузіє, долі поетів твоїх —
Тих, які відійшли вже, любов'ю твоею багаті.
Наче іскри, постійно існують в твоєму багатті
Всі, хто жив як належить,
і всі, хто достойно поліг.

Покажи мені, Грузіє, очі поетів твоїх —
Від ясних — у Шота, до Гомерових — у Чіковані.
Із тобою вони, твої діти, премудрі й нечванні,
А твій погляд у їхніх зіницях,
Мов сонце, живих.

ЕКСКУРСІЯ МІСТОМ

Еккурсанти, дивіться наліво: там ходить поет.
Поки він ще живий, познайтеся з ним, бо небавом
Він лишить себе власним словам, своїм славам,
неславам

І розчиниться голос його між забутих прикмет.
Познайтеся з ним — там, ліворуч, проходить поет.

Еккурсанти, дивіться направо: іде робітник.
Познайтеся з ним — він Хрещатик з руїни виводив,
В його пам'яті — співи гудків довоєнних заводів,
Дим війни із легенів ще досі у нього не зник.
Познайтеся з ним — там, праворуч, іде робітник.

Еккурсанти, дивіться вперед: там будинок стоїть.
В рік відомих подій, в день відомий, за що —
невідомо

Двоє п'яних денікінців вбили філософа в ньому.
А філософ писав про минущість усіх лихоліть.
Познайтеся з ним — його дім перед вами стоїть.

Еккурсанти, дивіться угору: там хмара пливе.
Тридцять років проплинуло — хмарами над головою —
З дня, коли на людей впали бомби війни світової.
На людей подивіться — в них пам'ять ця міцно живе.
Познайтеся з небом — там сіра хмарина пливе.

Еккурсанти, дивіться навколо: мов квіти з трави,
Тут і пам'ять, і люди зростають над війни та втому.
Подивіться навколо: Хрещатик — це люди, що в ньому.
На проспекті побудьте — сьогодні Хрещатик це й ви.
Познайтеся з безсмертям: воно —
наче квіти з трави.

ПЕРЕХРЕСТЯ

Не знаю, чом без тебе сумно так
І тихо так — мов у грозі без грому.
Я чуюся без тебе, як літак,
Що погубив свої аеродроми.
Я пропливаю в течії твоїй —
Краплина крові по аорті міста —
Хай хтось тебе не любить, мій міський,
Камінний мій, мій теплий, урочистий.
Ну, що тобі до того?

Далєбі

Ти й сам не віриш славам тимчасовим
І не усіх любив, хто по тобі
Проковзував життям своїм чи словом.
Хрещатику мій, схрещення доріг
І перехрестя днів, змужнілих в праці,
Шевченків крок ти на собі зберіг
Та кроки робітничих демонстрацій.
Я чуюся без тебе, як вода,
Що з хмари в дощ пролитося нездатна.
Мої ти сподівання, та біда,
І путь моя, важка та благодатна.
Занурений у рік померлих рінь,
На вічність спертий кожною стіною...
Навіщо тобі лестощі молінь?!
Ти — справжній.
Будь — як є: лишись зі мною.

ПІСНЯ

Коли хліба немає — хтось таки дасть їсти,
Коли немає сорочки — хтось тобі дасть свою,
Коли надто самотньо — йди на вулиці міста,
Воно всміхнеться і прийме тебе в людську течію.
Не спиться?
Все одно прийде по втомі для сну година,
Ляже тобі на очі, наврочить видіння пізні.
Коли ж пісні немає, тоді вмирає людина,
І навіть ховати ніяк
Її,
Бо немає пісні...

ВІДСУТНІ

Ми коренями приросли до них
І смерті не уміємо їм дати,
Хоча давно минули смертні дати,
І видано вже сто посмертних книг,
І вимовлено сто посмертних слів,
І сто сльозин пролито стопечальних —
Над круговертю славонок прощальних
Стає фортеця остаточних слав —
На сто століть...
Скажіть мені, чому
Здригаємося ми, відчувши раптом,
Що мертві забирають нас у рабство,
Та відганяєм пам'ять, як чуму.
Ми дружимо й воюємо запекло
Із тими, кого морок обійма.
Немає раю.
Пекла теж нема.
Ми — кожен сам собі — і рай, і пекло.
...Померлі тут — хоч півні вже пропіли
І кожен привид ліг у свій барліг.
Чіпляються не мертві до живих —
То все живі до мертвих прикипіли.
Із крові, з ланцюгів — та сама ржа є,
Той самий ґрунт всі кості розтира,
Та хтось від себе ката віддира,
Бо втілитися в ньому кат бажає.
Он хтось поета душить у собі,
Продовживши не те життя, що мав би,
А інший відривається від мавпи,
Та мавпа в ньому вічна, далєбі.
Вельможа воскресає у сіромі,
І в дідові щемить дитя мале.
Не мають мертві сорому,
Але
Живим не можна жити безсоромно.
Життя і смерть — мов кремень та кресало.
Ми живемо як іскри поміж них.
Не бійтесь мертвих!
Бійтеся живих,
У кому вмерла підлість воскресає!..

МАМА

О доле, їх від сумів хорони!
Від сподівань минутих, півхвилининних...
Вони на нас очікують.

Вони

Важкі долоні склали на колінах.
Надій та днів між нами вже без ліку,
А марних слів та сліз — і поготів...
Вони листів чекають, наче ласки,
Та нам часу бракує для листів.
Повиростали б ті слова із вітру,
Хоч винурилися б з безлистих віт!
Жінки чекають.

Як вони в нас вірять,
Жінки, що породили нас на світ!
Все вірять, що мине нас доля люта,
Все вірять, що ми немічні й малі.
А нас хитають сині самольоти
По небесах маленької Землі.
Ми — діти заклопотані й нечулі,—
Живем, по груди вгрузнувши у час,
І нам на плечі падають печалі,
Яких ніхто не відведе від нас.
Ми живемо, мов зерна у засіві,
Гримлять над нами війни та громи.
Ми вже такі дорослі, що аж сиві,
Та матері сивіші, аніж ми.

О доле, хорони від суму їх,—
Бо їхні дні навіки з нами скуто,
Бо їхні лиха — рештки наших лих,
А радість їхня — з нашої покути.
...Добігти б, долетіти, хоч би в сні,—
Хай вистачило б пам'яті і сили —
Та впасти б на порозі, щоб вони
Нас підвели і трохи пожаліли.
І стати б поруч з ними на межі,
Де всі стоять задумано і німо.

Ми вічні діти.

Доле, збережи

Нам наших матерів,

Бо — що без них ми?!

ПТАХИ

Птахи посіли на безлистім вітті —
Шикуються на ирійний парад.
Здається, що тепер на білім світі —
Нікого, лиш птахи та листопад.
Лиш вітер і гілля, що світ протнуло,
І небо це — мов стеля, аж бліде.
Нічого — лиш невтрачене минуле,
Нічого — лиш майбутнє, що гряде.
Все додається.
Болі додаються.
І радість — в цьому, часе, ти еси.
А над чолом, розвівши крила, в'ються
Птахи, немов ширяючі плюси.
Моя надіє, чим тебе живити?
Птахи, у переліт мене не звить...
Чекаю снігу, що впаде на віти,
І листя, що сніги обтрусить з віт.

ДЕНЬ

Невже існує світ без катастроф?
Де все ритмічно плинне,
До деталей,
Де вірші, з сонних роздумів посталі,
Не чавляться у божевільні строфи.
Де люблять легко так, як воду п'ють,
Де звично убивають — мов цілують,
Де пензликами штивними малюють
Речей скороминущих тлінну суть.
Де навіть сонце ходить по прямій...
Де люд живе, не навчений сивіти?!
Як гарно, що не знаю того світу,
Гладенького й холодного, мов змії!
Життя, що постає із веремій,
Мов дерево, стоплоде і стовіте,
Як плід,
Тривогу ронить в спокій мій.

СМЕРТЬ СКУЛЬПТОРА

У смерті були очі, як в дитини...
Він слухав свого лікаря і мляво
казав, що чує камінь, той, що стигне
за ребрами, у грудях стигне — зліва.
Дочка стояла мовчки.
В телефоні
переривався голос вуркотливий.
А він усе казав про те, що зліва
у нього камінь.
Вже сиділка сонна —
їй та зрозуміла, що нема рятунку,
що — перед смертю ця словесна злива.
А він все шепотів, що нині лунко
холодний камінь розколовся зліва.
І стало в грудях порожньо.
То слава
минула, наче висухла сльота.
Лишився в нім лиш камінь,
той, що зліва,
той камінь, що скульптурою не став.
І, нагадавши зразу про усе,
прийшла скульптура, наче сон, примхлива,
і відчуття, що вічно він несе
ту брилу, що тепер боліла зліва.
Занурений у плинну тимчасовість,
нестворені скульптури ніс, мов тіні.
А смерть на нього глянула, як совість,
і в смерті були очі, як в дитини...

ШТОРМ

Мушлі, наче осколки, врізаються в жовтий пляж,
і вибухає море, наїживши синю спину.

Пенсіонер обтрушує з газети нешттивну піну
і лається на березі, рожевий, наче муляж.

Він уникає бризок і стрибками тішить дітей,
стає ногами на стільчик, який приніс із собою.

Але ж море сьогодні не запрошувало гостей —
сьогодні пляжі під владою розбурханого прибою.

Кожній хвилі потрібно на краплі себе розбити,
струсити з власної совісті солоний тягар вини.

Навіть морю потрібно собою колись побути,
скидаючи з карку безпорадні човни.

Воно їх бере за днища, воно, мов блощиць,

їх чавить,

на берег кидає весла, мов кістки обсмоктані з рота.

Морю треба побути лише в товаристві чайок

і — на самоті з собою — власну пам'ять збороти.

Забути про жирні спини, що їх хитало воно,

забути про жирні пальці, які себе в морі ніжать.

Воно проходить іще раз

крізь незліченність принижень

і роздирає мушлями своє золотаве дно.

Гладінь свою густо-синю море дере і мене,

довжезні смуги прибою розмотує та розметує.

...Шторми — вони кінчаються:

завтра усе мине

і хвилі ще перепросять пенсіонера з газетою.

ГРІМ

Ішли дощі у літнім платті —
яскраві, теплі, сонцем ситі,—
і всіх садів чуби патлаті
враз омивались у воді тій;
вода лилася благодаттю
на блискавок вогненнім тлі,
і небо прагнуло віддати
всю воду, випиту з землі.
І цілий світ, що марно мокне,
вслухався в неугавний грім.
І вісім птиць сиділи мовчки
на синьому вікні моїм.
Та раптом (чи воно приснилось?)
світ взяв мене на терези —
і все на світі зупинилось,
неначе в спалаху грози.
Все нерухоміло й змовкало,
лиш понад берегом ріки
ще блискавка когось шукала,
обламуючи сірники.
Я говорив.
У хмарнім морі
дощі вовтузились рясні.
І вісім птиць, мов судді мокрі,
кошлатилися на вікні.
...Цей вечір пік зіниці світлом
і слав громи мені до вух.
Я сподівався перед світом,
і ми з ним плакали удвох.

Нагодуй моє серце піснями,
Дім душі моїй з пісні змуруй.
Поміж днями моїми пісними
День скоромний мені подаруй.
Хай почнеться те свято раптове,
Що його у собі я душив.
Хай-но кожне промовлене слово
Проростає, мов колос, з душі.
Ми зіжнемо його і змолотим
В скоробіжні духовні жнива.
Ну, а поки — омиймо з болота
Пальці, очі, думки та слова.
Я оговтуюсь від переляків —
Тих, що спину ламали навпіл.
...Я усіх вже богів перекликав,
Стер зі всіх своїх ідолів пил.
Перед ними — осліплий і голий —
Я стою, а ти кличеш: «Учись!»
Знаєш, часе мій, що таке голод?
А чи знаєш про голод душі?!
Твердорукий, з тобою ми в спілці
В згуслім стопі з думок та надій.
Я у тебе — мов попіл на пальцях,
Тільки ти мене все ж нагодуй.
Ти з руки напої мене, поки
Не зростуть в тебе ліпші сини.
А тоді поверни мені погляд,
І слова мені теж поверни,
Все віддай мені, що забирав ти,
А коли твоя щедрість мине,
То залиш, повернувши до правди
Всевидющим обличчям мене.
Хай мене твоя сила підніме —
Крик почуй мій та крок мій помір.
Нагодуй моє серце піснями,
Поки з голоду я не помер!..

СНІГ

Жодного вірша. Сто літ уже — жодного вірша.
Біле папір'я в сніги собі хуга втовкла.
Ти не повіриш. Я знаю, що ти не повіриш —
нині слова примерзають до мокрого скла,
нині в сумирних святих позмерзалися німби,
нині блискоче ріка, наче світлий граніт.
І літаки, мов бензинові хмари у небі,
плинуть до сонця, що наче запалений гніт.
Доле, спини їх! Ти чуєш,— затримай ті лети...
Хай відпочинуть. Хай в сні розкошують вони.
Бо — долетять, запалають, вістуючи літо,
і не додивиться всесвіт початі вже сні,
і не спочинуть ліси у безлисточі власній,
взявши на руки цей новонароджений сніг.
І прибережних пісків обезстінені лазні
не пересплять у снігах, що почавили їх.
Доле моя!
Ми — із дерева твого прищепи.
Чую твій вітер і передчуваю твій страх...
Доле моя! Увіходжу у зиму до себе,
сню про тепло і гойдаю сніги на гілках.

ТИ

Уже відкричали
розхвильовані солов'ї
І тиша в холодний берег
хвилями б'є,
А руки мої забули
пальці твої
І очі мої забули
лице твоє.
І навіть в душі
спомин той вигаса —
Остуджений часом, не ние і не пече.
І тільки на денці пам'яті,
мов роса,
Дві перші сльози твої —
з того світанку ще.
Крізь вихорі всіх наших
радощів та образ,
Мов з нурту всевладного
спомин той вирина...
У двох сльозинках
душа омивається враз
І так заболить їй,
що воскресне вона.

ДОЩ

Під сірим дахом ставу ходять риби,
на березі рибалки сушать снасть,
і місяць в срібнім опернім мундирі
хитається над молодою рунню.
Вже місяць, як чекаю на грозу,
на зливу, що злетить золоторого
і роздере цей ліс і небо це,
розколе місяць,
став розкаламутить
і кине градом в ледь зелену рунь.
Але — всі небеса безжурно сині,
щосереді повз мене йде отара —
сто шість корів самі себе женуть
лінивими хвостами на різницю,
в ставку вирує риб'ячий Освенцім,
де щуки — мов наглядачі в зеленім.
...Село вже зачекалося дощу —
селяни мовчки на ріллі стоять,
здивлені в таке безжурне небо,
що страшно з того спокою стає.
Байдужосте, умри сьогодні тут —
ні сині небеса, ні сині очі,
ні синій став
самі ще по собі
нікому щастя не подарували:
ні риbam, ані людям, ні траві.
Вже місяць я чекаю на грозу...
Щовечора приходять літні люди,
ми сидимо на призьбі
і тихенько
говоримо про хліб та про війну,
про дощ і про поезію.
Над нами
у ніжно-срібнім опернім мундирі
хитається в прозорому безмар'ї
холодний місяць, наче око риби.
Я так давно чекаю на дощі...
Усе живе зродилося з води,
протятої веселим гуком грому.

РОЗПАЧ ШТУРМАНА

— Знову нельотна погода — ні зльоту, ані посадки,
Знову низькі хмари, де тліє місячний ніж.
Знову туман блукає в мокрім плащі по саду
І треться білою спиною об чорно-чорнильну ніч.
...А ми ж злітали колись, а ми таки піднялися,
А ми таки відшукали щілину в низькому небі —
Хмара таки розчахнулась, продушена, мов гнилиця,
І зорі були за хмарою мов безпритульні німби.
Все це таки було — не віриться, але так це —
Ми лягали на курс, і небо на нас тисло,
Ми вірили у всеяжність

немудрих штурманських тактик,

Продираючи низькохмар'я, пройшовши його, як тісто.
Тисячі літ минуло. В літаків зболіли мотори.
В нас пальці зболіли, висотані безсиллям.
Знов нельотна погода — нині, завтра, учора —
Буває лиш чорним небо. То вигадка — небо сине.
Сонний метеоролог врочить антициклони,
Він уже й сам забув про небо погідне літне...
Стоять яблуні мокрі, немов чорні колони,
А ми чекаємо зльоту, бо знов погода нельотна.

СПОГАД ПРО ЛИПЕНЬ

Ми в тому липні досі ще ідем —
Над морем синім, над таким пресинім —
І, наче тінь, за нами постать сина
Над хвилями хитається, мов дим.
Чи хмарка. Чи — немов пташиний літ.
У тому липні, у таким далекім,
Де спомини стоять, немов лелеки
В багнищі вже прожитих нами літ.
У тому липні безліч білих птиць,
І діти там біжать — такі маленькі,
А на піску не стерлися малюнки,
Які намалювала мені ти.
І слід мій поруч з ними ще не шезнув,
І люди — як їх пам'ять береже! —
Не знати — сплять вони чи вмерли вже
У тім далекім липні, в далечезнім.
У липні, що над все — над біль та втому,
Над радощі, над втрати й над літа.
Там йдуть дощі, і птиця там зліта,
І люди там, і сонце — в липні тому...

ЖІНКА

Вона їх кличе всіх балакунами,
та жінка, що примружилась.
Вона
парканом вишиковує між нами
чужі життя, обличчя, імена;
і пальці, що колись її торкали,
холодні, наче мокрі камінці,
слизькі, немов постуджені дзеркала,
лежать сьогодні в мене на лиці.
У жінки добра пам'ять на імення,
і той реєстр несе вона в собі.
Сто ймень позалягло у вухах в мене,
пульсуючи, як невтамований біль.
Вони у ній живуть, не перемерши,
незмінні, наче антарктичний лід.
Сто ймень позалягло, моє — сто перше,
та вже сто другий дивиться услід.
І чи вона постаріє — не знати,
чи зможе ще від себе відійти
самотня жінка в мене на канапі,
що горда зі своєї самоти?..
Самотній холод в сніжно-білім танці
до неї прокружляв крізь брами скла.
Любов, немов жіноча тінь на стінці,
лише в її присутності жила.
Любов у ній, немов у ватрі світло,
жила, не потурбована ніким.
І ті балакуни зі всього світу,
що грілись при вогні її хиткім,
відходили,
минали,
 наче книги,
 покладені у вогнище рябе.
І жінка, підібгавши довгі ноги,
щось говорила — й слухала себе.
Вузькі долоні на канапу вперши,
дивилися, як шибка темінь п'є.
Йй в пам'ять карбувалося
сто перше
скороминуще назвисько моє...

БЕЗ ТЕБЕ

1

І горобцям тепло потрібне. Снігом
Завіяло асфальту чорний шар.
Голодний шир.
Такий блискучий шир,
Де гай стовбичить звіром білоногим,
Що заховав під снігом пазурі,
Зачеплені за ґрунт невідділимо.
Пливуть сніги, і вся планета плине,
Підпалена жаринами зорі.
Мов крихти неба, на сріблисте тло
Лягають птиці, вбиті вітром лютим.
...І горобцям тепло потрібне.
Люди ж
З народження чекають на тепло.
Без тебе в місті зимно так було —
Будинки, парк, птахів, що ти їх любиш,
Раптовими снігами замело.
Ти цілий світ для мене з криги ліпиш,
Де змерзлися в одне — добро і зло.

2

А я живу без тебе. Идуть дощі —
Шибки мені забризкують і миють.
В твоїх лісах народжені ключі
Рікою під вікно моє струмують.
І птиця з твого лісу розгріба
На підвіконні в мене сірі крихти.
В твоїх лісах народжена журба
Завадила мені тебе уздріти.
Мене відгородила та печаль
Від тебе. Що, крім тебе, є значиме?
В лісів твоїх на золотих плечах
Лежать птахи з вугільними очима.
Знесилено, розкрилено лежать,
Всі немічно-нешасні, наче діти.
Ти знаєш, я не можу більше жити,

Бо ти пішла і я не знаю, де ти.
І я стою над нуртом чорних лих —
Ти наді мною суд жорстокий чиниш.
Тебе я кличу.
Там, в лісах твоїх,
Кричать птахи,
І ти мене не чуєш.

* * *

А я вже їх не розіллю —
твоїх печалей із моїми —
вони живуть, невідділимі,
як вік похилий від жалю,
як схил похилий від трави,
як від небес — шнури лелечі...
Так треба.

І тому — живи,
завдавши жаль собі на плечі,
у власне серце взявши все,
на що ми перше не зважали —
усі переболілі шали
нехай воно тепер несе —
бо, знаєш, попіл є завжди —
у кожному спалаху та ватрі,
як є безвір'я в кожній вірі,
а в кожній хмарі — плин води.
Так холод з'єднано з теплом,
ніч з днем поєднано в світанні,
і в найстійкішому єднанні
поєднано добро зі злом.
А я самотність цю терплю
та днів своїх печальні грими,
довіку вже не розділю
твоїх я сумів із моїми.
Ти хоч скажи мені: «Люблю!» —
бо як мені з думками цими?!

2. ВІТЕР

(Кіровоградщина)

По дивному чорнонебу землі,
Де хмари, як чорнило, розпливлися,
Блукають блискавки, мов білі лиси,
Руді носи винурюючи з мли.

По дивному чорнонебу

сто діб

Просвітлини для сонця виникають,
І погляди селянські там блукають,
Чекаючи на дощ, немов на хліб,
По дивному чорнонебу здаля
Злітаються вітри — зі всього світу,
І, тягнуци до себе теплі віти,
Від вихору ховається земля.
Попечена планета просить пить,
А хмари — як незронена краплина.
...І літачок натруджено, бджолино
По дивному чорнонебу летить.

3. СТАЛЕВАРІННЯ

(Шеффілд)

...Коли руди вже не стане —
ви розтопите ліжка,
вагони, автомобілі
і пам'ятники міст.
Плином неперестанним
хлюпне вогненна доріжка —
руді мартени розіллють
свій рудовогнений вміст.
Ви, до вогню прирослі,
ви, з жароти посталі,
про щось тихо співаєте,
задивлені у вогні,
коли полум'я ллється
яскравим струмком по сталі,
випалюючи на попіл
вами прожиті дні.
...Якщо б вам руди забракло —
печам рудої потрави —

ви персні свої вогню дали б
і пряжки здерли з плечей.
А потім вийшли б у поле,
лягли у густі трави
і сонцю в очі дивилися,
мов у найбільшу з печей.

4. ОСІНЬ

(Сухумі)

А коні мчать по золотій стерні,
Приречені летіти без упину.
Над містом все ввижається мені
Табун, що мчить, розхитуючи спину.
Табун, що став небесним плином хмар,
Мчить, загадковий в кожному зусиллі.
У листопада власний табель мір,
І власні коні — граціозні й сірі...
На череп'яні капелюхи дач,
Не знати звідки, злива все тече ще.
Там коні листопадові п'ють дощ,
А мокрий вітер гриви їхні чеше...

СУРАМІ...

Задихалася з тої розпуки —
Втратив світ свої виміри й міри.
На плавці оберталися руки,
Та її рятували із моря.

І розпливчастими берегами
Ті моря відтікали від неї —
Напинався між нею й снігами
Перший промінь.

На овиді дніе...
Та сирими борами Сурамі
Йшли до неї печалі й мороки.
Із обличчями, наче сирами,
Нахилялися брезклі пророки.

Їхні стани рипіли снопами,
Але гнулися пружно та гінко.
Йй казали: «Нервуєте, пані».
Йй казали: «Вмираєте, жінко».
А вона зі сльозами на виді
В чистоті передсмертної вроди
Відганяла їх рухом правиці:
«Ще мій люд своє право народить!»
...Як нелегко вмирають провидці,
Важко як воскресають народи!..

ПОБАЧЕННЯ З ГАМБУРГОМ

ВСТУП

Як давно те було!
Вже крізь мене літа проросли ті
Сніговою травою, плиткими ножами дощу,
Я сонця полишаю в минушнім, оманливім літі
І в химерну безсонячність
Днів минулих
Кричу.
Я не знаю чому, тільки голос нікуди не лине
І слова приростають до захланності тіла.
Повертаються дні мої — по секундній краплині.
По мікронному променю — вертають світила.
Я по клаптику сині виднокола збираю,
Небо ночі відтворюю — літакове, рябе.
Зазираю в слова собі, до рядків зазираю
Та з покраяних роздумів конструюю себе.
Віднаходжу печалі, що давно вже послули,
І по них я проходжу, мов по гострім мечу.
Я сиджу в літаку, що стартує в минуле,
І розіб'ється, знаю.
Та все рівно —
Лечу...

НЕБО

1

У центрі Гамбурга стоїть велетенський собор святого Михаїла. Кручені сходи на дзвіницю — одні з найдовших у Європі, і через те мало хто користується ними. Перший поверх дзвіниці в роки війни обгорів — район собору було бомбардовано. Нині — усе реставрували: жодної подзьобини, не кажучи вже про вирви...

Сходи — мов коркотяг, вкрутилися в землю міцно.
Сходи — мов штопор,

літаком пломінним накреслений.

Мертва спіраль над будинками, всоте воскреслими,—
Сходини в небо, що спить на тім'ї у міста.

О, скільки ангелів йшло сходами долі,

Граючи на блискучих, на мідних, сяйних сурмах.

Були в них аксельбанти, були в них крила й медалі,

Не було ані краплі сумніву, не було ані крихти суму.

О, як вміли ходити ангели,

коли в найкращому війську

Дали їм зброю найкращу та барабани до сурм.

Був кожен в нових чоботях,

був кожен в мундирі сірім.

А ще дали їм по «юнкерсу»,

щоб здіймалися ангели високо.

Щоб вузькі броньовані крила

над містом вони розводили,

Щоб хитали вони хрестами нової своєї віри.

Повертались ангели в небо невидимими сходами,

І, зойкнувши, розтинався об метал їхніх крил вітер.

Зачувши суремні звуки, вже люди відали:

«То вони!» —

І наймолодшого з ангелів сигаретами частували,

А найстаршого ангела штурмбанфюрером звали,

Бо в ангелів сяяли блискавки, при комірах гаптовані.

Та коли розжарились в полум'ї

сталеві ангельські крила

І зенітні снаряди творили у небі німби,

Ангели вибухали, землю тілами рили,

Останній побачив сходи і хотів повернутись в небо.

Але сходи горіли вже...

*У Гамбурзькому порту
вода незвичного кольору*

А небо опускалося на дно,
набрякле каламутною водою,
Воно вже переповнилось бідою
і мало похилитись все одно —
в купіль, де хвилі синьої ропи
горбами підіймалися сумними...
Воно лягало спершу на стовпи
і, нетверде, прохромлювалось ними,
хапалося розм'якими руками
за сірий овид свій — холодне тло.
Обпалене, продимлене було,
мов древній плащ, пропечений роками.
О, чом такі важезні ті роки?!
Хитаються, затоплені у небо,
усі дими, всі мертві літаки,
усі пожежі, всі заграви —
ніби
воно було, те небо, мов реєстр
усіх, кому тут голови зітхнули...
Тонуло в морі, в крові потонуло,
немов завіса неймовірних п'ес
Воно тонуло в морі, наче зло.
Воно в сльозах тонуло, наче горе.
Я очі звів і подивився д'горі,
та неба наді мною не було.

ХІППІ

Нечесані, босі, в ковбойських штанях до кісточок, хлопці й дівчата лежали вздовж центральної вулиці просто на хіднику й ловили губами дощ. «Навіщо ви це робите?» — запитав перехожий у краватці. «А взагалі нащо все це? — Хіппі повільно повів головою і простежив очима стокольоровий політ неонів крізь вогку гамбурзьку ніч. — А навіщо?» — повторив він запитання. Тільки нікого вже не було поруч, крім ще трьох вкритих брезентом хіппі. Але ті спали.

I

Хіппі лежали на чорному пристирадлі,
на власних малюнках крейдою,
великих, мов безнадія.
Хіппі лежали на старезному хіднику,
прикривши тілами
сліди всіх черевиків,
що прочовгали тут у двадцятому
й попередніх століттях,
відбитки всіх чобіт,
що гуркотіли тут на військових парадах,
вибоїни від різнокаліберних куль,
що подзьобали цю землю.
Хіппі лежали на чорному хіднику —
чорні й довговолосі,
поклавши на животі собі чорні труни
транзисторних приймачів.
Світ ворухився в приймачах,
чорний,
мов небо, що повзло над очами в хіппі,
мов м'які стріли дощу,
що безгучно розхлюпувались об щоки —
наче то були не обличчя,
а маски з пап'є-маше.
Вечір блукав зморено,
обтрушував мокрі ноги,
нахилився до хіппі, торкнувши лице кожного,
й тихо знімав маски,—
шарами знімав, по черзі,— в хіппі з мокрих облич.

Вечір знімав маски, шукаючи тої, першої,
білої, наче ранок, пролитий на сірі щоки.
Повільно йшли перехожі,
дощ опадав повільно,
повільно дихали хіппі.
Вечір знімав маски, оголюючи обличчя,
аж до того, найпершого, зверненого до матері,
аж до губ, на яких набрякає слово надії.
До прагуб. Пралиця. Прапогляду...
Вкрила ніч праобличчя хіппі,
натягла — так чинять з померлими —
до зіниць своє простирадло їм.
А на очі хіппі поклала
дві монети місяця...

2

*Довговолосий хлопець малював кольоровою крей-
дою велетенське панно — на півхідника. Там літали
ангели, подібні до чайок, і стояли ракети, схожі на
олівці. Потім він написав у стовпчик якісь слова
й ліг біля них, поклавши кашкет дашком униз.*

Я слів своїх до краю не дорік —
Чи легко ж ті слова усі підняти?
Я полишаю вас: і недорік,
І мудрих — всіх, що бачать сенс у днях тих.
Ну, стрельте в лоб собі,
Короткий біль —
Й невидимі для вас руді патьоки...
Ні?

То лежить, як мертвий корабель,
Що черевом вгрузає в дно затоки.
Я ворогів своїх лишаю вам,
Голубте їх — зробіте їх своїми.
Вклоняйтеся щодня сукупно з вами
Тим самим препаративним словам.
Я розгрібаю рештки ваших душ,
На вас дивлюсь безмовно та безсило.
Мое волосся падає, мов дощ,
На щоки, що за вас почервоніли.
Я вас клянущу, немов свою біду,

Бо світ цей вами сповнено по вінця.
Лишайтеся. Живіте. Я іду.
На прохідку до вашого звіринця.

АНТЕНИ

Жебракувати заборонено майже всюди. Тому безногий продавав олівці, беручи за кожен хто скільки дасть. Милиці його було сперто об вітрину радіокрамниці, де телевізори гордо задерли короткі милички антен. А вище над містом — антенне царство...

1

Антені стоять, як безголові скелети,
Нашарувавши на себе слова добрі й лихі.
Антені стоять, як пам'ятники літу,
Наче безлисті стовбури на залізних луках дахів.
Ладні цілодобово світ приймати у себе,
Бовваніти розіп'ято на синім небеснім тлі,
вони чують фізично, як лягає на плечі небо,
І в них дротяні рамена хиляться до землі.
До них міцно припнуто «Грюндіги» та «Соні»¹,
Повінь словес стомовних повнить їхні ества.
А вночі вони слухають, як моряки сонні
Шепочуть у мікрофони якісь дивні слова.
Потім приходять зливи, несподівані, наче вірші.
Коли на дахи ллеться хмарна загула маса...
Це неймовірно страшно — стояти руки розвівши,
І жодного м'яза на них,
Жодного м'яза...

2

Жебрак сидів, мов пам'ятник, в рядні,
Поклавши на асфальт короткі стегна,
І тіло його, зламане гротескно,
Химерну тінь котило по стіні.

¹ Марки приймачів.

Було рядно з Черкащини...
Було?
Дзеркальцями заблимало рядно те —
То місто всі свої рекламні цноти
На жебракові плечі пролило.
А він сидів,
Розітнутий навпіл,
Похований до пояса — погруддя.
Загрузлий, весь закаляний у ґрунті,
Одягнутий в цементний сірий пил.
Він монументом був.
Коли йому
До чашки лунко вдзенькувало срібло,
Він прозирав, безмовний, наче риба,
Перед обличчям плинучу юрму.
Він світ сприймав нашоршено з-під брів,
Він слухав світ, напружуючи сили,—
Немов антени, милиці стриміли,
Флагштоками без жодних прапорів,
Жебрак мовчав безного й без'язико,
З підніжжя визирав, мов звір зі скрону.
...Ступивши над низьке чоло каліки,
Прожогом, незважаючи на крики,
Світ утікав на милицях з неону.

ЕКСПОНАТ

На другому поверсі Музею воскових фігур з Реепербан стоять люди, завжди багато людей. Вони жують гумку, нишком запалюють сигарети: за склом вітрини — о, як то цікаво! — Гітлер, поруч з Євою Браун. Подібність надзвичайна, то, кажуть, робота відомого скульптора. Отже — Гітлер з воску. І все...

1

Будь-що ліплять із воску —
свічку,
яблуко,
Гітлера.

Свічку — то на покуття,
яблуко — на полицю,
Гітлера — на постамент.
З воску, що йде на одного фюрера,
можна зліпити
триста різнобарвних свічок
чи більше двохсот яблук...
Не можна жодної кулі,—
куль не роблять із воску:
коли б такою поцілити
у рожеве обличчя фюреру —
вона в повітрі розтопиться
і не пропече скроні,
а приліпиться до щоки,
як останній плювок засуджених,—
та раптом Гітлер із воску
захитається, сплотніє;
чотириста тисяч бджіл
увірвуться до музею
і рознесуть по крихті
навік спаскуджений віск...
Лише калюжа фарби
залишиться на підлозі —
вічно руда калюжа,
надзвичайно подібна
до тої, що розливалась
під ножем гільйотини
у тюрмі Моабіт...

2

Він стояв як живий, похилений невесело,
Наче сумно йому на цілий всесвіт дивитися,
Якби в залі тепер заспівали і «Хорста Весселя»,
То й тоді б фюрер не звів д'горі правицю.
Вже все одно,
що роблять скульпторські руки з ним ці —
Нахиляють, байдужого, над коханкою неживою.
Якби тут розстріляли зараз тисячу німців,
І тоді б фюрер не ворухнув бровою.
З воску дивляться очі нечищеними червінцями,
Цокотить годинник, як механічне серце.
Коли б нині воскресли всі на світі Освенціми,

Не з'явилося би в нього ніяких думок про все це,
Кожен рух спроектовано, кожен усміх розмічено,
Вже міркують за нього вожді,
Мудрі, мов Будди.
Він стоїть як належить — обиватель з Німеччини,
Що був Гітлером і не знає ще, ким буде.

ДВА МОНОЛОГИ ВУЛИЧНОГО СПІВАКА

*Вона лишалася за спиною в мене — дивна
країна, де в різний час жили великі поети
Землі та найбільші вбивці, що будь-коли хо-
дили по цій планеті. За спиною в мене лиша-
лися міста і люди, що пережили в цьому ли-
ше столітті кількаразову неславу і стільки
разів неславили світ.
Задумчиво стояли постарілі солдатські вдови,
стояв на перехресті співак, меланхолійно від-
криваючи рота, пливли катери по Ельбі, й мо-
ре неподалік розбризкувало вічні свої хвилі.
Я слухаю співака на вулиці, думаючи про мо-
нологи його, що теж стануть частиною моїх
спогадів про далеку й чужу землю. Врешті не так
далеку, як чужу...*

1

— Полюбіть нас, поки тут іще ми,
Поки нас на битий шлях не збито,
Поки не минули наші щемі,
Полюбіте! Поки ще живі ми на планеті,
Дайте крилам вітер розпороти
...Мов качок, збивають в літ поетів
Чорним шротом.
Ген під небесами голубими
Стелиться стоходжена дорога.
Чи потрібні ми вам? Бо собі ми
Ні до чого! Стоїмо у часі й над часами,
Пальці нам щодення поламало.
Полюбіть нас, бо під небесами
Так нас мало...

— Вам треба почути пісню.
 Вам треба почути пісню,
 Яка пройде, мов лезо, крізь ваше духовне сало.
 Поки ще не пізно.
 Поки ще не пізно.
 Ви послухайте пісню, поки вам не заклало.
 Вийміть із вух, що є там.
 Вийміть із вух, що є там.
 Бо ви віддавна втратили ціну своїм словам.
 Вам не треба поета.
 Вам не треба поета.
 І саме тому послухайте, про що співатиму вам.
 Смердить вам правди сивуха.
 Смердить вам правди сивуха.
 Ви ж звикли до нижніх трунків,
 де кожен відтінок важить.
 Наб'ється вам слів крізь вуха.
 Наб'ється вам слів крізь вуха.
 І всі ви тоді здохнете, бо голови тріснуть ваші,
 А я стою на горі десь.
 А я стою на горі десь.
 Пускаю слова з рота і вчу їх в небі ширять.
 Вам треба ще загорітись.
 Вам треба ще загорітись.
 Та я вас марно підпалюю, бо такі не горять.

ГРЕТХЕН

Той вуличний співак міг заспівати б ще пісню про Гретхен, біляву, ніжну, задумливу Гретхен — вічний символ поетичності й чистоти; я намагався уявити пісню ту про Гретхен, про сумну, постарілу Гретхен, що стала удовою в минулій війні. Хлопець не співав такої пісні, а я згадував про Гретхен, яких стільки знімали у війсьній німецькій кінохроніці в час війни, не можу забути...

Біляві Гретхен, символ незнання,
 Тримали мило, роблене в Дахау,
 і, злотокоші, навіть не зітхали,

бо не казали їм, якого дня
те мило було варене з забитих.
Подробиці для Гретхен ні до чого.
Арійцеві — хоча б він жив убого —
щодня належить митись...
Що ж робити?
Цнотливі Гретхен просто не уміли
запам'ятати, з чого роблять мило.
До них мужі приходили з фронтів,
обпалені гарматними громами,—
жінки їх в білих ліжечках приймали,
де чисто було, м'яко — й поготів.
Мундир висів на кріслі при стіні.
На підвіконні — квіти у вазоні,
у вухах — анекдоти гарнізонні;
фронтовики завжди такі смішні!
І Гретхен тим дочуть не довелося,
як у матрацах шарудить волосся.
А ввечері палили лампи ясно.
Вагітні, шили посаги безжурно
і поправляли білі абажури.
Сміялися, оголюючи ясна,
з посилок діставали жовте сало,
матерію та фото із хрестами.
Зітхали та з відкритими ротами,
підкручуючи гнотика, писали.
І Гретхен не хотіли йняти віри,
що абажури ті з людської шкіри.
...Змиває час усе в свої потоки,
і ніч жере нещадно денні тіні,
та я про тебе думаю постійно,
наївносте, професія жорстоких!

ДУША

А ще ми безконечно — десять тисяч разів — говорили про душу. Про те, що мав би я стати рабом для декого з теперішніх гамбуржців, коли б вони перемогли мій народ у війні, мав би стати холопом їхнім, — та не став, не міг стати — лиш тепер вони неохоче розуміють це. Говорячи про душі, ми згадали й француза Мотесьє, який загубився кілька років тому в Тихому океані, залишивши хвилям пляшку з листом, що він, яхтсмен Бернар Мотесьє, рушив на пошуки власної душі. Ми безконечно розмовляли про душі й про те, навіть що вони...

I

Шукаємо душі.

Спадають хвилини, мов дощик.

Ми грузнемо в часі, неначе в багнищі осіннім.

Шукаємо душі.

Коли вже не їх — то хоч дещо,

Як шанс на спасіння.

Тікаємо з пустки, бо мука росте із нічого,

Вже очі темнішають, мов амбразури в піддашші.

В найліпших — хоч крихти: півпустки,

півчорта,

півбога...

Шукаємо душі.

Яхтсмени шукають між хвилями,

Льотчики — в небі,

Бабусі убогі — на теплих колінах у бога.

А я собі душу шукаю та плачу над нею,

І — що мені з того?!

Ну що мені з того, коли я розгублено знидів

Та сумно похитуюсь, голову в руки узявши?

Коли тії душі живуть в багатьох, наче нігті,

Підрізані завше?

Коли півпомерлі живучо бредуть між живими —

Одні з них — без душ,

зате в інших буває по дві їх?

Є навстіжні душі, а є і такі невловимі,

Давно вже нас було б під ноги кинуте,
Коли б ми не тримались на ногах:
Добродії з очима кровоссучими
Вже затоптали б душі наші в твань.
Але ж ми залишаємося —

всупереч,

Усупереч науці плазувань!

...Стою віч-на-віч з віршами невічними —

Куди ж бо їх, впокорені, подіть?

А там, в раю, з очима іронічними

Мій дід заканчукований сидить —

Йому б за мене трохи порадіть,

А він —

мовчить, очікувально й знічено,

Його життям роки мої позначено;

Він — корінь,

Я — на дереві тому

віть...

Прощаюся із Гамбургом поноченим —

Помріть, печалі!

Душі, оживіть!

РОБОЧИЙ ДЕНЬ

Повертаюсь по вічному сліду я,
так,
Наче крапля дощу
по швидкій течії.
Повертаюсь до себе,
неначе літак,
Що уважно простежує
траси свої.

Повертаюсь до вас.
Понад вічністю рік.
Понад вічним вогнем,
понад вічним зелом,
І устами торкну
швидкоплинний потік,
Наче воїн,
що воду набрав у шолом.

Прокидаюся,
наче прогавив підйом,
Наче грав мій горніст,
але десь вдалині,
І, мов крапельки, на підвіконні моїм
Всі прожиті як слід
і змарновані дні.

Прокидаюсь,
пучками торкаючи день,
Час проходить між пальцями, та не мина,
Наче це не робота —
зарядка лишень,
А робота попереду —
де ж бо вона?
Прокидаюся рано,
бо так уже звик.
У бою із собою —
себе бороню.
А на плечах у мене
ворушиться вік,
Мов людина,
яку я виношу з вогню.

МИР

I

Спливають,
як сонце за гори,
В зачассі ховаються дні.
Ідуть у відставку майори,
Які не були на війні.
В зіницях майори тямущі
Чаять відчайдушність свою.
Вони у відставці,
тому що
Майорів не вбили в бою.
Шикуються юні солдати,
Ніким не калічена рать.
О доленько,
дай їм не знати,
Як люди, мов свічі, горять...
Хай доля м'якими руками
Торкне їх,
мов квіти — весна...
Бо тихо всміхаються мами
І дітям не сниться війна.
Ще стільки потрібно зробити
Із цим непростреленим днем...
А матері вічні з граніту
Схилились над Вічним вогнем.
І стільки в них гідності й сили,
Що стане на сотню століть...
Ми так за цей спокій платили,
Що й внукам ціна заболить!
Повік ми не вчились покори
У Жовтнем освітленім дні.
...Ідуть у відставку майори,
Які не були на війні.
Над всесвітом птиці ширяють,
І діти всміхаються дню.
І матері мир колисають,
Врятований нами з вогню!

II

Кого убили на війні?
Чи найвідважніших у битві
Було найпершими убито?
Хто виживає у борні?
Кого убили на війні?
Чи є закономірність в тім,
Хто виживе і хто загине?
В тугих реєстрах Батьківщини
Хто перед ким і хто за ким?
Чи є закономірність в тім?
Ми живемо, як у бою.
Нові наведено гармати,
І стогне син, і плаче мати,
І, звершуючи путь свою,
Ми живемо, як у бою,
Де вибір — слава чи неслав'я.
...Колись,
 в осіннім голім дні
Про це безногого спитав я:
«Кого вбивають на війні?»
Та він не відповів мені
І покотив по різнотрав'ю,
Яке в осінньому вогні
Стелилося під коліщатка,
Мов племін без кінця й початку.

III

Синку, дню мій подовжений,
 гілко, сонечко, спадщино,
Так у мене вболілася
 юна доля твоя...
Все бери, чим пишаюся,
 все, що не занапашено,
Все, що маю, чим змаявся,—
Душу, совість, ім'я.
Ще й розтріскані образи
 ідеального світу —
Білу чайку та ластівку,
 шлях курний та джмеля,
Вічне право на роздуми,
 щедре право сивіти,

Пам'ять — рідну й розпечену,
як серпнева земля.
Всі надії повернуться —
наче ластівки з вирію,
Із непам'яті спомини —
мов проміння з пільми.
...А коли вже повіриш ти —
і моєю то вірою,
А коли вже заплачеш ти —
і моїми слізьми.
Все на світі поєднано:
речі звичні й простісінькі,
Речі, варті життя всього
і не варті зусиль...
Щось не так я робив?
Ти пробач, ти прости, синку,
І радій, що лишаються
шлях, і чайка, і джміль.
Хай це небо не звергнеться,
хай земля не розколеться,
Хай людина не схилиться,
коли вже підвелась...
Та літак — наче ластівка,
і штурвал — як півколеса,
І дзижчить по-джмелиному
тепла куля чиясь...

СЛОВА

I

Потрібно мовити слово.

Я знаю:

дім збудувати,
зорати поле,
злетіти,
світла додати світу —
в цьому буднів основа.
А що у мене?

Слова то...

Та я повторюю знову:
підвести нові квартали,
вростати будень у свято —
цього іще замало...
Потрібно мовити слово.
Воно дозріває, зріє,
шляхи свої винаходить.
А потім — раптово — зводить
у день,
де зоря зоріє,
на плечах епоху цілу.
Одвічна людська мріє
про втілену в слові силу...
А слово ж таки зріє!

II

О Вавілоне мого доколу,
всі ми до тебе приходимо в гості.
Чую: співають між квітами бджоли,
чую: ревуть літаки з високості.
Перетинаючи тінню осоння,
хмари летять — безсловесні, білі...
Чую: кричать голуби з підвіконня,
чую: гуркочуть автомобілі.
Слухаю: ластівок скоромовка,
бачу: мурашок безмовна низка.
Слухаю голос останнього вовка,
якому побалакати ні з ким.
У травах жуки купаються в світлі

і шурхотять велемудрі змії.
Тільки ж — на всьому білому світі
не кожен кожного розуміє.
Слово всесвітнє одвіку сниться,
поки ж — нездатні до перемови
літак і авто, вовки й левиці,
ластівка й голуб, коти й корови.
І стільки нерозуміння й відрази
сповито в безмовностей тихий дим...
Мій світе!
Всі розмовляють відразу,
але — не втямити, хто із ким...

III

Протираю слова, наче скло,
бо слова — мов попалені зорі,
що скотились в серпневе зело.
Щоб словам повернути прозорість,
протираю слова, наче скло.
Дотикаю губами слова,
як лоша дотикає хлібину.
Кожне слово — надія жива,
незрадлива, моя до загину...
Дотикаю губами слова.
В тебе світлі слова на устах,
дивні,
 мовби паролі до раю,
і прекрасні, мов сонячний птах.
Я губами їх ніжно торкаю —
в тебе світлі слова на устах.

IV

Робітники!
 Я з вашої юрми,
мої товариші достойні й дужі!
Лише в труді дорослішають душі
і лиш трудом на світі суцці ми.
Проект ракети,
 задуми поем —
здійснивши їх — стає хлопчисько Мужем.

Крім праці —

в чому ствердитися можем
на тім шляху, де з'єднано ідем?!

Робото!

Позникають із землі
всі ті, кому ворожа і чужа ти...
А нам — писати вірші й ниву жати,
щоб пісню й хліб народ мав на столі.
Коли майбутнє скличе нас на звіт,
хай пощастить усім разом зібратися!
Ми людяність утверджуємо в праці,
слова й будинки
вросцуючи в світ.

МОРЕ

I

Коли білоголовий вал підвівся,
Я кинув камінець в кипінь шалену.
І я на Чорне море подивився,
А море подивилося на мене.
Ми з ним були, як незнайомі діти,
Бо гралися, імен не називавши.
Ми вдвох були,— чому б не порадіти
Хоча б на мить, як гра ця неназавше.
Я кинув камінець у пружність валу,
А море простягло води — умиться.
Ми з ним зітхнули і пошкодували,
Що грі кінець і вже скінчилась мить ця.

II

...Говорить моторист про те, що буде:
Надвечір, післязавтра чи за рік.
Та хоч би хто мені в цю мить прорік,
Чи стрінуться ще нам сьогодні люди.
Ми відпливли в зеленому човні,
І риби нас очікують зі страхом.
Та інший човен, що пливе цим шляхом,
Вже цілий день ввижається мені.
Навіщо він?
Моторка хвилі тне.
Між хвилями розхлюпалась дорога
Та захотілось голосу чужого,
Який би погукав тепер мене.
...Мотор — заїка.
Море це бліде.
І риби мовчазні.
І в небі голо.
Я все життя очікую на голос
З човна, який тим самим курсом йде.

III

На морському вокзалі літо пропахло лінню.
Електричний годинник над входом —
для всіх один.

Кораблі, що мандрують по чужому велінню,
Не мають власних годин.
У зеленого моря розчахнута в спеку тіло,
Що при березі пахне мовби зілля-ромен...
Кораблі, що пливають лиш туди,
куди їм веліли,
Не мають власних імен.
Над бетоном пакгаузів,
задушливих, як вокзали,
Юний місяць стривожено сурмить
в золотий ріг.
Кораблі, що везуть лиш те,
що їм наказали,
Не мають власних доріг.
В чорних трюмах тюки,
як дротом припнуті мрії,
Мов засохлою кров'ю — іржею світить
замок.
Кораблі, що зручні та байдужі, наче повії,
Не мають власних думок.
Так потрібно...
Над рейдом тихий вітер леліє.
В білім кителі чайка.
В чорній робі земля.
Та — біліє парус.
Так безглуздо біліє,
Що душа болить в корабля...

IV

Світе мій, пропливають дельфіни —
Неймовірна, як вічність, краса.
Чорні, мокрі, лаковані спина,
Синє море й руді небеса,
І дерева осінньої вроди,
І листок, що тріпоче без сну,—
Мов остання долоня природи
Затуляє садів голизну.
І повільно, як втомлене серце,
День пульсує, завершивши путь.
Ну за що мені, доленько, все це?
Світе мій, знов дельфіни пливають...

ПОСПІХ

По білому небу летять літаки поспішають
мураха біжить
на столі повно склянок як веж
ракети у космос крізь грози
та хмари рушають
А як ти живеш?
«Швидкі допомоги» скрегочуть ревуть
розігнались
пожежні машини летять до червоних пожеж
задумливі вчені про щось неймовірне
дізнались
А як ти живеш?
На першій снігу перші відбитки лисячих
лапок
над лісом дзижчання тугих телеграфних
мереж
і я поспішаю
у вірші ні ком ані крапок
А як ти живеш?

В людини вік — неозначимий,
Бо старість, молодість — усе це
Іде крізь нас,

як вірш крізь рими
І як життя іде крізь серце.
Уже не знаю, скільки літ я
Прожив та проблукав на світі.
Скажіть мені,

якого літа
Омився я у першій світлі?
Коли мені трава до ніг
Схилилась в першому поклоні?
Якого року перший сніг
Розтанув на моїй долоні?
Позаплітались в кожному дні
Мого століття веремії.
О, скільки старостей в мені є!
В мені тих радостей та лих
Для пекла стане і для раю,
Бо я продовжую одних
Та замість інших умираю.
Літа мої, товариші.
Мої надія та тривога.
І Революція в душі —
Ознакою життя нового.
Слід часу...

Він незримо є,
Як слід міжхмарний по лелеках.
Мій день із днів чужих стає,
Мов дитинча років далеких.
Літа!

Благословіть мене
Пізнати вас, йдучи між люди.
Ніщо без сліду не мине:
Бувало завше так

і — буде.
З-під всіх ночей,
німот і грат
І сонцю зроджуватись,
й скрику!

СОРОК СІМ

Шануймо час!
Коли зоря яскрава
означить день
і висвітлить наш дім,—
іще раз,
передумуючи справи,—
згадаймо —
він помер у сорок сім!
Добрідень, довгожителі!
Незримо
з Чернечої гори гримлять громи!
Ми стільки пожили...
А чи змогли ми
зробити все, на що спроможні ми?!
Поет добром зболілий світ лікує,
прозорішає часу течія...
Усе добро,
якого ще бракує —
це те,
чого не встигли ви і я!
Коли покличе совість нас до бою,
в бою не треба
шкодувати сил —
вже й так — неначе тижні середою —
життя в нас поділилися навпіл.
Ще скільки того часу є?
Не знати,
чи досить сил зберіг ти для борні...
Шампанське то стріляло?
Чи гармати,
що полум'ям і громом крають дні?
...Опівдні раптом вибухне стодзвінно,
немилосердним скриком прогуде —
знак:
тиждень перейшов за половину
і середа до вечора іде.
О тихий подзвін,
чуйне калатання —
той скрик тепер в собі переноси.

Тобі про час нагадують востаннє
немилосердні мідні голоси.
Подумай-но...

Твій тиждень натовмився
і спомини вмуровуються в сні.
Це середа скінчилася.

А дні всі
коротшають, пеначе восени.
А в світі

обпікає душі біль ще
і чути плач: «Поете, борони!»
Подовшали життя...

Але — чи більші?
Але — чи добротворчіші вони?
Я розмовляю з днем,

як з рідним братом,
а день — мов грудка снігу навесні.
...Коли ж воно було,

що вчув я раптом,
як дзвін, чи серце вдарили в мені?
Мети ясної праведна величність
підводиться над грози Хіросім.
Подумаймо про Кобзареву вічність.
Він довго жив.
Він вмер у сорок сім...

СТАРИКИ

I

В поезії прогресу не існує.
Все ті ж слова. Все той серцевий щем.
В поезії всечасність хозяйнує,
Як вітер в полі, вмитому дощем.
Що змінюється?
Вічний зміст чи шати,
Календарі чи біль, розлитий в дні?
В поезії не варто поспішати,
Бо всі Пегаси — в спільнім табуні.
...Той садівник, якого сад шанує,
Зелених груш для друзів не трясє.
В поезії прогресу не існує.
Поети є. І вічність є.
Це все.

II

Коли не сплять розумні старики,
Неспокоями тиша набрякає.
Ніхто з них до безсоння не звекає,
Як не звекає човен до ріки...
Коли не сплять розумні старики.

Бо стільки ж спить, розкидавшись навік,
Вслухаючись в премудру мову тиші!..
Вдивляється у темну ніч старик,
Як в те чорнило, що його не спише,
А стільки ж спить, розкидавшись навік.

Спливає часоплин без вороття.
В нім стариків безсоння покосило:
За тих, хто спить...
А ніч — немов чорнило,
Неписане за всі літа життя.
Це часоплин пливе без вороття...

III

Закохуються старики.
Іх судять поглядами й словом.
«Ах,— кажуть,— те кохання зло вам,
Не з тої ви п'єте ріки...»
Закохуються старики.
Дівчатко старика торкає.
«Ах,— кажуть,— не з любові це.
Ви ж гляньте на його лице,
У старика така дочка є...»
Дівчатко старика торкає.
А він щасливий, мов дитя.
«Ах,— кажуть,— не з любові це.
Це не доводить до пуття».
А він кохає, мов дитина,
І він щасливий, мов дитя.

IV

Не гинуть
 слова та дії людей,
Коли із правди — слова ті й люди.
Препуде той день,
 і слово препуде —
Якщо з Револуції
 слово й день.
Доба являє свою незвичність
Митцям, що довіку —
 в полоні бур.
І навіть Байків —
 як Байконур,
Звідкіль рушають вони у вічність.
...Є право таке,
 і такі слова,
Й життя, прожиті чесно і ясно,
І справи,
 у яких повсякчасно
Дух Револуції ожива.
Стрімкість ракет,
 незворушність книг,
Життя, прожиті чесно й нечванно.
Ви назавжди —
 старики Івани,
З Іванів, що світ на плечах у них!

V

Чомусь я і не думав досі,
Що це життя, проросле в гру...
Беру чужий життєвий досвід.
Чи позичаю. Чи беру.
Свій день сприймаю, як сполуку
Тих днів, якими світ зболів.
О, помудрішати б на муку
Усіх моїх учителів!
Що б з нами в світі цим не сталося —
В моїм крилі й чуже перо.
Ми всі життями позростались:
Зло — в зло, але й добро — в добро.
День — в день, людина — у людину,
Мета — в мету, жалі — в жалі.
Безсмертя це — одне-єдине
З усіх, можливих на землі.
Всяк древній дзвін — з новітнім биллом,
Урок помножує урок.
В усіх книжок на світі білім
Нема останніх сторінок.
Рядком прадавньої поеми
Ппульсують завтрашні томи.
Чужий життєвий досвід — це ми,
І власний досвід наш — це ми.
Мить розумінь...
Така пора є —
Курча роздзьобує яйце...
Нащадок мій про це не знає.
...І я також не знав про це.

ОСІНЬ

I

Як ти вберешся в путь:
У золото чи в червоне?
Які навіжені дзвони
Над тобою гудуть?
Хочеш звідси піти,
Саде мій яблуневий,
Тікаючи від сльоти
І вітряного реву?..
Осінь уже бреде,
Веде свої листопади...
У що ти вберешся, саде,—
В жовте чи у руде?
Поклавши розлогу віть
На стіну білої хати,
Сад мій каже: «Живіть...»
І лаштується спати.
Нікуди не хоче йти,
Всміхається в небо біле...
Його б повік не зігріли
Далекі сонця й світи.
У вижовклої трави
Питає щирих порад.
Вже роздягнувся сад
І каже: «Буду, як ви...»

II

Пожаліймо людину, яка не бачила моря,
І не чула прибою, і в піні від хвиль
не йшла.
Пожаліймо людину, яка не спізнала міри
Благородства і ницості, радості й зла.
Пожаліймо усіх, хто ще не зміг покохати,
Хто іще не літав, хто давно хліба не їв,
Хто уже видихнув дух батьківської хати
І забув значення найперших маминих слів.
Не завжди потрібно чужі нещастя судити:
Стаємо вищими, збагнувши муку чужу.
...Цілий сад шулиться,
коли на одні віги
Починає осінь трусити свою іржу.

Живемо все тісніше.
Дощами сльози проллються.
У громах зродиться і в сонці засяє сміх.
Живемо пліч-о-пліч.
Печалі й радощі людства —
Мов осіннє яблуко, поділене на всіх.

III

Споглядаю,
як ліс проростає осінньою синню.
Холоднішають висі,
де соняшник сонця дозрів.
Йде пора, коли птиці,
і листя, і хмари осінні
відлітають кудись,
похилившись на плечі вітрів.
Замовкають дерева,
урочисті й простоволосі,
окільцьовані плином
в тумані розчинених літ.
І риплять вітряки,
зупиняючи крилами осінь...
Листя, птиці та хмарн
лаштуються у переліт.

IV

Куди відходить життя?
А звідки приходить?
Звідки?
Спитай у листя і в квітки,
Куди відходить життя.
А де зникають пісні?
Нікому це не відомо:
Спитай у відлуння й грому,
Де зникають пісні.
Чому згасають зірки?
І цього ще не відкрито.
Спитай у метеорита,
Чому згасають зірки.
Коли ти був молодим,
Як жайвір понад полями?
Спитай у своєї мамі,
Коли ти був молодим?

V

Поетів не тривожить хмарний став —
Вже є супутник знаком висоти.
Блакитний безмір неба скуштував
Ракетні та бензинові хвости.
Над вибухи та шлейфи літунів
Хлюпочеться пресиній хмарний став;
В нім потонуло сто мільйонів днів
І розчинилось десять тисяч слав.
Над Києвом, що — вічний златоглав —
Понад рікою на горби злетів,
Хмарини мчать через небесний став,
Немов човни розгромлених флотів.
Перекроївши синю благодать,
Загін ракет у небі запалав.
І їх — на дно, де всі літа лежать,
Занурить вічність — в синій хмарний став.

VI

Бувай здоров!
Нехай стосумна тінь
Тебе полишить —
хай печаль минає.
Чи є постійне щастя?
Я не знаю.
Та знаю сенс
таких, як це, везінь.
Ти не сумуй,
що літа вже нема
І всі шпаки шпаківні полишили.
На цю любов
у серця стало сили!
Бувай щасливий!
І не крадькома,
А щиросердо зачаї в собі
Любов,
якою літо душу гранить.
Ще небеса,
як перше, голубі,
Ми молоді —
нам на любов таланить!

Коли на бульварі заплакав той чоловік,
повз нього пройшли ми.
Було нам весело в парі.
Я ще подумав, що досі якось не звик,
щоб мужчини плакали,
сидячи на бульварі.
Чому він плакав?
Захворів? Когось поховав? Від болю?
Чи — загубив гроші?
Згадав кохання юначе?
Ми мовчки проходили.
Нам гарно було з тобою.
Ти навіть не зауважила, що чоловік плаче.
Птахи влаштували гойдалку
на теплому вітті
якраз над лавою,
де сидів чоловік цей.
Всіх потішити важко...
На білому світі
одночасно плаче півмільярда людей.
Всі плачуть про власне.
Хвиля у берег б'є...
Завод дими вивергає...
Місто навкруг вирує...
Мила, коли ми заплачемо про своє,
той чоловік
наш почує?

МОНОЛОГ ПРО КОХАННЯ

I

Поцілуй мене,
а після
Ти розкажеш, як жила.
Я прийшов. І давня пісня
В дім зі мною увійшла.
Почекай.
Пізнаю.
Ти це?
...Понад всім добром і злом
Я літав, як дивна птиця
З покаліченим крилом.
Понад хмару, понад хату,
Понад плетиво доріг.
І хотілося співати,
А співати я не міг.
Де мене лиш не носило,
Крізь яку біду й сльоту!
Та не стало в мене сили
Заспівати на льоту.
Мила, я, здається, знаю
Таїну німих ротів...
Почекай-но. Заспіваю.
Я додому прилетів.

II

Я кличу тебе безслівно.
Ти чуєш, як я кричу?
Благаю тебе безслізно.
Чому не чуєш плачу?
Безмовно тобі співаю.
Ти чуєш пісню мою?
Листів твоїх не читаю,
Бо вже їх не дістаю.
Невже у тишу безслів'я,
Мовчання цупке й сумне,
Відійде усе,
чим жив я,
Коли ти чула мене?..

III

Ще досі я не відаю, чому
Прийшов, коли прикликала мене ти.
Немов до тіла іншої планети
До тебе я торкався крізь пітьму.
А день світив...
Такий гарячий день,
Що губи розпікалися від сонця.
Я запитав у тебе, чи не сон це,
А над тобою зводився з легень
Солодкий дух померлих тютюнів,
Солодкий чад всіх слів, які ти знала.
Солодкий день, який над нами днів,
Собі й мені ти щедро позичала.
Я бачив, як согаються сумні
Дими чужих багать в моєму дні.
І, наче мертва мушля з перламутру,
Світ мерхнув, обіймаючи мене.
Ти глянула тверезо так і мудро
І проказала: «Скоро все мине...»

IV

Мила надіє моя...
Вітер над нами блукає,
Світ до розлук не звекає,
Літо розквітле буя.
Мила надіє моя...
Хай це усе проминає,
Тільки лишалася б ти!
Стогнуть з розпуки світи,
Спокою тиша не знає...
Хай це усе проминає.
В світі, де світиться тиша,
Де переплутано сни,
В світі, де стільки війни,
Туга тугіша й гучніша.
В світі, де світиться тиша.

V

Вже розвиднилось.
Доволі.
Піє півень на вікні.
Скільки є ще тої долі —
Всю залишено мені.
Все, що з вереском ділили,
Добровільно роздаю...
Стало б часу...
Стало б сили
Долю звершити свою!
В поспіху пульсують зорі,
Птахом поспіх проліта.
Нині все таке прозоре —
І робота, й суєта!
Перестояли чаї ті,
Що ліниво я цідив.
Вже немає де чаїтись
Від усіх прийдешніх див.
Вже розвиднилося.
Треба
Зрозуміти, що нараз
Залишились — совість, небо,
Дім, кохання, люди, час...

VI

Ти обіцяла: «Я тебе забуду.
Я легко забуваю — день, і все...
Блакитний птах у дзьобі віднесе
Весь біль мій, всю надію, всю облуду.
Хай буде так, хай буде просто так —
Блакитний птах, і ми, і все, що буде.
Душа, немов поранений літак,
І всі сонця, і всі пекельні бруди,
І ти, і я, і ця любов без тями,
І всі, які про нас не знають, люди...
Не клич мене — не вроч мені огуди.
Мовчи. Забудьмо наші імена ми...»

VII

Ти мене забути зумій —
Перекреслюй мене і сердься,
Що в останнім кутику серця
Ще ворухиться голос мій.
Забувай мене назавжди,
Та вслухайся —
Як сумно й глухо
Десь в останнім кутику слуху
Шарудять ще мої сліди.
Хай — коротка, та не біда —
А любов — хоч твоєї міри...
Берег; далі — безмежне море,
І солодка в ньому вода.
І душа з того моря п'є,
В теплих бризках обличчя мокне...
І невже він потроху змовкне,
Голос,
що відлунням стає?

VIII

Коли душа відмиється від гриму
А серце очі виплаче в журбі,
Одна ти постаєш перед очима
І сто смертей вовтузяться в тобі.
Останній день, любов моя остання,
Останній крик хмільного журавля,
Коли з-під ніг летить нічна земля,
Щоб швидше увійти в своє світання.
І тепла височінь сліпучо-біла
В собі зорю гойдала молоду.
Це все було.
Ти так до мене бігла,
Що впала і померла на ходу.

IX

Коли знову приходиш ти
І дивуєшся, що були ми
Нероз'ємні, неначе рими,
Та далекі, мов два світи...

Чиста совість і добре здоров'я:
цілком достатньо,
коли твоя доля
в путь крізь дні вируша.
Хай вона засвітиться
з таких честі й достатку,
бо в тобі не болять
ні тіло, ані душа.
Скільки треба для радості?
Палац? Півсвіту? Півнеба?
Я вже стільки набачився
багатійських страждань і згуб!
Треба вірити в шлях свій,
і доброго друга треба,
ще й — хорошого слова
з щирих і дружніх губ.
Я об'їхав півсвіту,
а півсвіту пішки пройшов я.
Укладався по-різному
той довгий-предовгий шлях.
...Я бажаю тобі
чесності та здоров'я.
А все інше — прийде,
як трава по добрих дощах.

РОЗЧАРУВАННЯ

I

Тихі друзяки й порадниці,
Як вам жилося ті дні,
Коли на голову ратиці
Ставила доля мені?
Теплі, м'які, наче валянки,
І незамінні в біді,
Славні мої співчувальники,
Як вам жилося тоді?
Бути сміливим порадили,
Радили нищити зло.
Іскри з очей мені падали.
Як вам? Чи світло було?
Вірші — розхлюпане паливо
В зраненому літаку...
Як же мені співчували ви —
Пошепки в темнім кутку.
Як вуркотили... Що діялось!
Кожен-бо вітрик вас гнув!
Де ж ви, тихенькі, поділися,
Щойно я всіх вас турнув?!
Де ви, гнучкі, поховалися,
Люди з відсутнім лицем?
Все передбачили, знали все,
Вміли все — тишком-тихцем.
Довго живете ви.
Любите
Слізку пустити плитку.
Де ви, кого ви голубите
У співчутливім кутку?

II

Невідомо, чи був Гомер...
Всі поети на світі вічно
Запевняють категорично
Аж віддавна і дотепер,
Що, звичайно ж, він був, Гомер.

Невідомо, чи був Шекспір...
Всі актори на світі завше,

До чола долоню приклавши,
Як шалений король Лір,
Присягають, що був Шекспір.

Невідомо, чи та Чурай
Справді стільки пісень створила.
Та легенда є білокрила
Про Марусині пекло й рай,
Бо жила ж Маруся Чурай!

...Звідки знаю ім'я твоє?
Справді — як це?
Без ворожби ти
Всім спромігся в голови вбити,
Що в поезії ти є.
Я забуду ім'я твоє...

III

Що ти тямиш в красі,
Що ти тямиш в бридоті?
При чужім анекдоті —
Засмієшся, як всі.
Вчуєш пісню чужу —
І підхопиш прекрасно,
І забудеш про власну,
Доки не підкажу.
Все тобі не з руки —
Бути за або проти;
Вік — чужі анекдоти,
І чужі пісеньки,
І чужих демонстрацій
Прапорці та слівця,
І загальні місця
Із чужих декларацій.
У відбитому світлі
Вже не видно мети.
Я боюся, що ти
Загубився на світі.
Десь пішов межі люди
І між нами всіма
Так пропав, що й нема...
Вже, напевно, й не буде!

IV

Вже стільки про Дантеса написали:
«Француз!» «Убивця!» «Пушкіна!»
«Як смів!?»

Всі іскри з пістолетного кресала
Пожежно пломеніють в нурті слів:
«Чужинці нищать нас!»

«О, дайте строк,
І знайде їх наш справедливий гнів!»
...Тим часом вже Мартинов,

землячок,
На Лермонтова пістолет навів.

V

Натхнення показного не люблю,
Коли натужно — з мукою, з крехтанням —
В зусиллі — мовби в подиху останнім —
Судомно вірш паде, мов град в ріллю.
І не люблю поетів-пустунців,
Яким все рівно, де і що писати,
З чийм дитям колиску колисати.
В чийм саду ганяти горобців...

Поезіє, зроби,
щоб до кінця
Ніхто не знав,
які в митців розплати:
Я хочу прочитати вірш — й сконати
Від радості за іншого співця.

ТИНЬ

Наші тіні пахнуть асфальтом.
По сухому тілу Землі
нас розстелено, наче шпальти
непотрібних газет на столі.
Нас розстелено під ногами,
під колесами автотрас,
і зарослими берегами
древніх рік розіслано нас.
В трав зеленім переплетінні
зачаїла тіні весна.

У воді потопають тіні,
випадаючи із човна.
Із життя, неначе з двобою,
вивільняючи довгий вік,
тягне довгу тінь за собою,
наче пам'ять свою, старик...
— Тіне,

чом ти об ноги б'єшся
і торкаєш чужі сліди?..
— Упадеш колись — і зіллешся,
і з'єднаємось назавжди.

— Тіне,
контуре мій без тіла,
підведися, поруч ходім...
— Не потрібно.

Я б не хотіла,
щоб ми друзями йшли в твій дім.
Сам іди.

Понад примусовість
цих подвоєнь, лун, мерехтінь,
пам'ятай,

що пам'ять і совість
за тобою бредуть, мов тінь.
Всі тобою прожиті дати,
радість вся і увесь твій сум...

— Ти навіщо?
— Щоб нагадати,
що не сам ти, не сам, не сам...

СТАНЦІЯ

О, магія поїздів,
що квапляться вечорами.
Мить, коли ти уздрів
лице в світляній рамі.
Швидкий тимчасовий дім
огортається ніччю,
а перед лицем твоїм
чужі життя та обличчя.
Та раптом...
З років і тиш
прийде і защемить:
ти ж сам повз когось летиш,
висвітлений на мить,
серед машин і речей
розкраюючи пітьму...
Секунда зустріч очей.
І все.

Так мало? Чому?

Все — мовчки.

Безмовним сном
побачення це стає.

...А все ж таки хтось є.

...за цим летючим вікном!

ЛАСТІВКИ

Пам'яті мого дитинства

I

Розчинилися поміж хмарин,
Наче краплі у плині ріки —
Чорне пір'я з небесних перин...
Де поділися ви, ластівки?

На воді не буває слідів —
Тільки кола, минущі й бліді.
Білий світе мій, де ти подів
Всі стежини мої на воді?

У повітря пісень не бува —
Просто плетиво нот голосних.
Світе мій, де зникають слова,
Коли вітер торкнеться до них.

...Там де вічності пружна хода
Залишає карбований слід,
Просто вітер летить.

І вода,

Наче в камінь, тужавіє в лід.
Над гранітом і золотом площ,
Де у бронзі завмерли слова,
Не кричать ластівки.
Просто — дощ
Ластів'їні сліди омива.

II

Покличте мене знадвору!
В моєму спаленім місті
Вже немає будинків —
Лишились самі двори.
Гукніть мене голосніше —
Мій дім без дверей і вікон —
Тим краще я вас почую,
Тим швидше вийду до вас.
Ластівок повно в місті.
Вони живуть на піддашсях,

Коли і дахів немає —
З білими черевцями,
Як довоєнні мухи..

Ми з вами —
За ластівками,
Посваряться
Мами з нами!

Бо наші мами не знають,
Що нині ми — будівничі.
Проектуємо місто,
Яке постане довкола
Мого будинку без вікон.
Прокладаємо вулиці,
Спрямовані в післязавтра.
...Гукніть мене голосніше,
Я і сьогодні вийду.

Тільки чомусь зникли
Ластівки з мого міста.
А стільки ж колись було їх —
Під кожним дахом гніздо.

Чорні крильця тріпотять,
З сонця ластівки летять.
Люди й дні мого дитинства
Їх виходять зустрічати.

III

Засяє місяць з високості,
Як опівнічний час мине.
Приходьте в дім до мене, гості,
І там зустрінете мене.
Мій дім вже ластівкам належить —
Він весь прозорий, наче скло.
І вітер стіни йому ніжить,
А все в тих стінах — як було..
Де за парканами на розі
Спадає цегла в пил і в дим,
Сиджу я мовчки на порозі
Та слухаю свій перший дім..
О, пожалійте мої рами!
Були шибки у них скляні.
Ті вікна правили роками
За телевізори мені.
...Протнуто ластів'їним летом

Й вона, мов літак, паде.
Що ж — мрія про спокій — з воєн:
Відпивши з їхніх криниць
На землю падає воїн,
А всі ми з ним — долілиць.
...Але і в цьому розділиться
Вселюдська наша сім'я.
Хтось зводить голову — й цілиться,
А хтось —
 заплаче, як я.

VI

Я не прожив дитинства, як дитя:
Дні юності війна пошматувала —
І довго я не відав до пуття,
Куди воно, дитинство те, пропало.
Прийшло знання...
Хоча дорослі дні —
Мов ластівки на штормовому вітрі
Дитинство розчинилося в мені,
Як іскри розчиняються в повітрі.
Живе душа обвітрена моя,
Як подорожній на просторій площі.
Я вже давно дорослий.
Але я —
Дитя, яке дитям не побуло ще.
Доби моєї звихрену ходу
Я чую, наче спільну нашу силу.
Та іноді — ще й ходором пройду,
Бо так моє дитинство повеліло.
Усе разом.
Мов яблунева віть
В саду осіннім затремтить.
 Та звідки —
Там квітка є і яблуко дрижить?
Усе разом:
І яблуко, і квітка...

* * *

Відлунали кроки
твоїх переможних парадів.
Вже і ти
вічності зазирнув у втомлені вічі.
Але — як ти житимеш далі,
коли ти зрадив?
Як ти житимеш, чоловіче?
Все одно:
радій, клопочися, смійся чи сердься —
Над твоїм спокоем
палахтять поминальні свічі...
Перемогу здобув ти
ціною совісті й серця.
Як ти житимеш, чоловіче?
Вже остання сурма
схлипує над тобою,
Вже останньою кров'ю
стекли завершені свічі.
Навіть не полігши в бою —
чи виходять зрадники з бою?
Як ти житимеш, чоловіче?
Коли пам'яті й совісті
з туги чорної плачуть,
Кам'яніють спомини —
в очах, душі, на обличчі...
Прийдеш ти. Я побачу тебе.
Потім інші тебе побачать.
Як ти житимеш, чоловіче?
Коли зерна неправди проростають —
будяччям в житті —
Кам'яніє життя твоє,
мов жебрак у каліччі.
Ти наважився жити? Хочеш вижити?
Спробуй жити...
Як ти житимеш, чоловіче?

ЗАЛЕЖНІСТЬ

Коли тебе доля і струшує, і мене,
Брутально являючи лице своє стоіменне —
Скажи собі:

«Все влаштується.

Та одне —

Бути чесним —

Залежить від мене!»

...Можна руки підвести й здатися,

Можна й так —

Перелякові власному зазирнути у вічі...

Та — коли душа твоя

Темно-тьмяна, наче п'ятак —

Чим до інших засвітишся, чоловіче?

Твій життєвий досвід,

Його ріки бурунні —

Все до краю спростилося,

Мов мелодія на тамтамі.

...У неслави довге,

таке довге відлуння.

Навіть голос помре вже,

А вона — блукає світами.

Коли скрутно —

Вір-таки, що влаштується все,

Біль ущухне

ознакою виграного двобою.

І, якщо замовкнеш,—

Хай вітер не принесе

Ані слова неправди, полишеного тобою.

Так все просто...

І щастя, й лихо — усе мине.

Ти — один з народу,

Суший просто совісті й неба.

Все залежить не тільки від тебе.

Але одне —

Бути чесним —

Залежить лише від тебе!

З М І С Т

- 5 Відкритий голос. Павло Мовчан
- 13 Щастя
- 14 «Поети!..»
- 15 Хліб
- 16 Гість
- 17 «Повідай-но, трава...»
- 18 Кіно
- Із циклу «Вогонь»
- 19 Час
- 20 Тиша
- 21 Повернення до споминів
- 22 Рядки
- 23 Дзеркало
- 25 Борги
- 26 Вечірне
- 28 Час («На старість починають більше думать...»)
- 29 Атака
- 30 Птахи
- 31 Осінне
- 32 Весна
- 33 Мудрість
- 34 Казка про кохану
- 36 Життя
- 37 Анонім
- 38 Слово
- 39 Книги
- 40 Вірші про народне мистецтво
- 43 Старий лірник
- 44 Бетховен
- 45 Триптих
- 49 Іванові Франку
- 51 Шекспір
- 53 Десять монологів про кохання
- 60 Слід
- 61 Радість
- 62 Чисте мистецтво
- 63 «Я зневажаю слово «взагалі»...»

- 64 Ленін, том 54. Поема
79 Поет перечитує свій щоденник
81 Олександр Богомолець народжується в
Лук'янівській тюрмі
82 Крушельницька співає в Італії
83 Фотографія, зроблена після футбольного матчу
в окупованому фашистами Києві
84 Максим Рильський на полюванні
86 Леся Українка умирає в Сурамі
88 Микола Гоголь повертається з Рима
90 Кибальчич думає про майбутнє
91 Довженко пише нотатник 1942 року
92 Фольклорист Климентій Квітка перечитує свій лист
93 Тиша в пантеоні митців на Мтацмінді
94 Наодинці з собою думаю про Тбілісі
95 Слухаю голоси грузинських поетів
96 Екскурсія містом
97 Перехрестя
98 Пісня
99 Відсутні
100 Мама
101 Птахи («Птахи посіли на безлистім вітті...»)
102 День
103 Смерть скульптора
104 Два вірші для тебе
105 Шторм
106 Грім
107 «Нагодуй мое серце піснями...»
108 Сніг
109 Ти
110 Дощ
111 Розпач штурмана
112 Спогад про липень
113 Жінка
114 Без тебе
116 «А я вже їх не розіллю...»
Листівки з мандрів
117 1. Камінь
118 2. Вітер
119 3. Сталеваріння
119 4. Осінь
120 Сурамі...
Побачення з Гамбургом. Поема
121 Вступ

- 122 Небо
124 Хіппі
126 Антени
127 Експонат
129 Два монологи вуличного співака
130 Гретхен
132 Душа
135 Робочий день
136 Мир
139 Слова
142 Море
144 Поспіх
145 «В людини вік — неозначимий...»
147 Сорок сім
149 Старики
152 Осінь
155 «Коли на бульварі заплакав той чоловік...»
156 Монолог про кохання
161 «Чиста совість і добре здоров'я...»
162 Розчарування
165 Тінь
166 Станція
167 Ластівки
171 «Відлунали кроки...»
172 Залежність

Коротич В. О.
К68 Щоденник: Поезії /Передмова П. Мовчана.—
К.: Молодь, 1986.— 176 с.— (Поетична бібліоте-
ка комсомольця).

До книги вибраних творів відомого українського радянського поета, лауреата Державної премії СРСР та Державної премії Української РСР імені Т. Г. Шевченка увійшли вірші та поеми з його оригінальних збірок, які користуються широкою популярністю серед молодих читачів.

К 4702590200—026 92.86.
М228(04)—86

У2

Поэтическая библиотека комсомольца

ВИТАЛИЙ АЛЕКСЕЕВИЧ КОРОТИЧ

ДНЕВНИК

Стихотворення

Предисловие *Павла Михайловича Мовчана*

Киев. Издательство ЦК ЛКСМУ «Молодь»
(На украинском языке)

Художне оформлення *І. К. Заруби*

Редактор *І. М. Римарук*

Художній редактор *О. М. Косна*

Технічний редактор *Т. І. Семченко*

Коректори *Н. П. Семенюк, Т. Д. Шастал*

ІБ № 2439

Подано на виробництво 21.10.85. Підписано до друку 13.01.86.
БФ 32734. Формат 84×100 ¹/₃₂. Папір друк. № 1. Гарнітура лі-
тературна. Друк високий. Умовн. друк. арк. 8,58. Умовн. фарбо-
відб. 10,34. Обл.-вид. арк. 8,13. Тираж 8000 пр. Зам. 5—350. Ціна
1 крб. 40 к.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь».
Адреса видавництва та поліграфкомбінату: 252119, Київ-119, Пар-
хоменка, 38—44.

BITAMINIKROTONI

